

వివేకచూడామణి

3. సర్వపేదాస్తసిద్ధాస్తగోచరం త మగోచరమ్,
గోవిందం పరమానందం సద్గురుం ప్రణతోఽస్మ్యహమ్. 1

జన్మానాం నరజన్మ దుర్లభమతః పుంస్త్వం తతో విప్రతా
తస్మాద్వైదికధర్మమార్గపరతా విద్వత్త్వమస్మాత్పరమ్,
ఆత్మానాత్మవివేచనం స్వనుభవో బ్రహ్మతనా సంస్థితీ
ర్ముక్తిర్నో శతకోటిజన్మ సుకృతైః పుణ్యైర్వి నాలభ్యతే.

దుర్లభం త్రయమేవై తద్ దైవానుగ్రహహేతుకమ్,
మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుషసంశ్రయః. 3

లభ్యా కథంచి న్నరజన్మదుర్లభం
తత్రాపి పుంస్త్వం శ్రుతిపారదర్శనమ్,
యః స్వాత్మముక్త్యై న యతేత మూఢధీః
స ఆత్మహాస్వం వినిహన్త్యసద్గ్రహాత్. 4

ఇతః కో న్నస్తి మూఢాత్తా యస్తు స్వార్థే ప్రమాద్యతి,
దుర్లభం మానుషం దేహం ప్రాప్య తత్రాపి పౌరుషమ్. 5

పతన్తు శాస్త్రాణి యజన్తు దేవాన్
కుర్వన్తు కర్తాణి భజన్తు దేవతాః,
ఆత్మైక్యబోధేన వినా విముక్తి
ర్న సిద్ధ్యతి బ్రహ్మశతాన్తరేఽపి. 6

అమృతత్వస్య నాశాస్తి విత్తేనేత్యేవ హి శ్రుతిః,
బ్రవీతి కర్తవ్యో ముక్తేరహేతుత్వం స్ఫుటం యతః. 7

అతో విముక్త్యై ప్రయతేత విద్వాన్
సంన్యస్తబాహ్యోఽనుఖస్పృహః సన్,
సన్తం మహాన్తం సముపేత్య దేశికం
తేనోపదిష్టార్థసమాహితాత్తా. 8

వివేకచూడామణి

- ఉద్ధరే దాత్తునాత్తానం మగ్నం సంసారవారిధౌ,
యోగారూఢత్వ మాసాద్య సమ్యక్దర్శనసిద్ధయా. . 9
- సంన్యస్య సర్వకర్మాణి భవబంధవిముక్తయే,
యత్యతాం పండితై రీరె రాత్తాభ్యాస ఉపస్థితైః. . 10
- చిత్తస్య శుద్ధయే కర్త న తు వస్తూపలబ్ధయే,
వస్తుసిద్ధి ర్విచారేణ న కించిత్కర్తకోటిభిః. . 11
- సమ్యగ్విచారతః సిద్ధా రజ్జతత్త్వానధారణా,
భ్రాన్తోదితమహాస్పృభవదుగ్భవినాశనీ. . 12
- అర్థస్య నిశ్చయో దృష్టో విచారేణ హితోక్తితః,
న స్నానేన న దానేన ప్రాణాయామశతేన వా. . 13
- అధికారిణ మాశాస్తే ఫలసిద్ధి ర్విశేషతః,
ఉపాయా దేశకాలాద్యాః సన్త్యస్త్యైః సహకారిణః. . 14
- అతో విచారః కర్తవ్యో ముముక్షో రాత్తవస్తునః,
సమాసాద్య దయాసిన్ధుం గురుం బ్రహ్మవిదుత్తమమ్. . 15
- మేధావీ పురుషో విద్వా నూహఃపోహవిచక్షణః,
అధికా ర్యాత్తవిద్యాయా ముక్తలక్షణలక్షితః. . 16
- వివేకినో విరక్తస్య శమాదిగుణశాలినః,
ముముక్షో రేవహి బ్రహ్మజిజ్ఞాసాయోగ్యతా మతా. . 17
- నాధనాన్యత్ర చత్వారి కథితాని మనీషిభిః,
యేషు సత్స్వేవ సన్నిష్ఠా యదభావే న సిద్ధ్యతి. . 18

వివేకచూడామణి

ఆదా నిత్యానిత్యవస్తువివేకః పరిగణ్యతే,
ఇహాముత్ర ఫలభోగవిరాగ స్తదనంతరమ్. 19

బ్రహ్మ సత్యం జగన్నిర్భేద్యత్యేవం రూపో వినిశ్చయః.
సోఽయం నిత్యానిత్యవస్తువివేకః సముదాహృతః, 20

తద్వైరాగ్యం జిహాసా యా దర్శనశ్రవణాదిభిః.
దేహాదిబ్రహ్మపర్యనే హ్యానిత్యే భోగ్యవస్తుని, 21

విరజ్య విషయవ్రాతాద్దోషదృష్ట్యా ముహూర్తముః.
స్వలక్ష్యే నియతావస్థా మనసః శమ ఉచ్యతే, 22

విషయేభ్యః పరావర్త్య స్థాపనం స్వస్వగోళకే. 23

ఉభయేషా మిన్ద్రియాణాం స దమః పరికీర్తితః,
బాహ్యనాలంబనం వృత్తే రేషోపరతి రుత్తమా. 24

సహనం సర్వదుఃఖానా మప్రతీకారపూర్వకమ్,
చింతా విలాపరహితం సా తితితౌ నిగద్యతే. 25

శాస్త్రస్య గురువాక్యస్య సత్యబుద్ధ్యావధారణా,
సాశ్రద్ధా కథితా సద్భి ర్యయా వస్తుపలభ్యతే. 26

సమ్యగ్స్థాపనం బుద్ధేః శుద్ధే బ్రహ్మణి సర్వదా,
తత్సమాధానమిత్యుక్తం న తు చిత్తస్య లాలనమ్. 27

అహంకారాదిదేహాంతాః బన్ధా నజ్ఞానకల్పితాన్,
స్వస్వరూపావబోధేన మోక్షుమిచ్ఛా ముముక్షుతా. 28

మందమథ్యమరూపాపి వై రాగ్యేణ శమాదినా,
ప్రసాదేన గురోః సేయం ప్రవృద్ధా సూయతే ఫలమ్. 29

వైరాగ్యం చ ముముక్షుత్వం తీవ్రం యస్య తు విద్యతే,
తస్మిన్నే వార్ధవస్తః స్యుః ఫలవస్తః శమాదయః. 30

వివేకచూడామణి

ఏతయోర్నన్దతా యత్ర విరక్తత్వముముక్షయోః,
మరౌ సలిలపత్తత్ర శమాదే రాభసమాశ్రితా. 31

మోక్షకారణసామగ్ర్యాం భక్తిరేవ గరియసీ,
స్వస్వరూపానుసన్ధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే. 32

స్వాత్మతత్త్వానుసంధానం భక్తి రిత్యపరేజగుః,
ఉక్త సాధనసంపన్నస్తత్వజిజ్ఞాసురాత్మనః. 33
ఉపసీదేద్గురుం ప్రాజ్ఞం యస్తాద్భువవిమోక్షణమ్,

శ్రోత్రియోఽవృజినోఽకామహతో యో బ్రహ్మవిత్తమః,
బ్రహ్మణ్యుపరతః శాన్తో నిరిన్ధన ఇవానలః,
అహేతుకదయాసిన్ధు ర్భంధు రాసమతాం సతామ్. 35

తమారాధ్య గురుం భక్త్యా ప్రహ్విప్రశ్రయసేవనైః,
ప్రసన్నం తమనుప్రాప్య పృచ్ఛేద్ జ్ఞాతవ్య మాత్మనః. 36

స్వామిన్నమస్తే నతలోకబన్ధో
కారుణ్యసిన్ధో పతితం భవాన్ధా,
మా ముద్ధరాత్తియకటాక్షదృష్ట్యా
ఋజ్వ్యతికారుణ్యసుధాభివృష్ట్యా. 37

దుర్వారసంసారదవాగ్నితప్తం
దోఘాయమానం దురదృష్టవాతైః,
భీతం ప్రసన్నం పరిపాహి మృతోఽః
శరణ్య మస్యం యదహం న జానే. 38

శాస్త్ర మహాన్తో నివసన్తి సన్తో
వసన్తవల్లోకహితం చరన్తః,
తీర్ణాః స్వయం భీమభవార్ణవం జనా
న హేతునాన్యానపి తారయన్తః. 39

అయం స్వభావః స్వత ఏవ యత్పుర
శ్రమాపనోదప్రవణం మహాత్మనామ్,
సుధాంశురేషః స్వయమర్కకర్కశ
ప్రభాభితప్తా మవతి క్షీతిం కిల. 40

బ్రహ్మీనంద రసానుభూతికలితైః పూతైః సుశీతైర్ద్యుతై
ర్యుష్ణద్వాక్కులశో ఙ్గితైః శ్రుతిసుఖైర్వాక్యామృతైః సేచయ
సంతప్తం భవతాపదావదహనజ్వాలాభిరేనం ప్రభో
ధన్యాస్తే భవదీక్షణక్షణగతేః పాత్రీకృతాః స్వీకృతాః. 41

వివేకచూడామణి

కథం తరేయం భవసిన్ధుమేతం
 కా వా గతిర్ణే కతమోఽస్త్యపాయః,
 జానే న కించిత్కృపయాఽవ మాం ప్రభో
 సంసారదుగ్ధిఖక్షతి మాతనుష్య. 42

తథా వదన్తం శరణాగతం స్వం
 సంసారదావానలతాపతప్తమ్,
 నిరీక్ష్య కారుణ్యరసార్ధదృష్ట్యా
 దద్యాదభీతిం సహసా మహాత్మా. 43

విద్వాన్ స తస్మా ఉపసత్తిమీయుషే
 ముముక్షువే సాధు యథోక్తకారిణే,
 ప్రశాన్త చిత్తాయ శమాన్వితాయ
 తత్త్వోపదేశం కృపయైవ మర్యాత్. 44

మా శ్చైష్ట విద్వంస్తవ నాస్త్యపాయః
 సంసారసింధో స్తరణేఽస్త్యపాయః,
 యేనైవ యాతా యతయోఽస్య పారం
 తమేవ మార్గం తవ నిర్దిశామి. 45

అస్త్యపాయో మహాన్కశ్చిత్సంసారభయనాశసః,
 తేన తర్వా భవాంభోధిం పరమానందమాప్స్యసి. 46

వేదాన్తార్థవిచారేణ జాయతే జ్ఞానముత్తమమ్,
 తేనాత్మన్తికసంసారదుగ్ధినాశో భవత్యను. 47

శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయోగా న్దుముక్షో
 ర్ముక్తేర్నేతూన్వక్తి సాక్షాచ్ఛ్రీతేర్ధిః,
 యో వా ఏతేష్యేవ తిష్ఠత్యముష్య
 మోక్షోఽవిద్యాకల్పితాద్దేహబన్ధాత్. 48

అజ్ఞానయోగాత్పరమాత్మనస్తవ
 హ్యన్తాత్తబన్ధస్తత ఏవ సంసృతిః,
 తయో ర్వివేకోదితబోధవస్మి
 రజ్ఞానకార్యం ప్రదహేత్సమూలమ్. 49

కృపయాశ్రూయతాం స్వామిన్ ప్రశ్నోఽయం క్రియతేమయా,
 యదుత్తరమహం శ్రుత్వా కృతార్థః స్యాం భవన్తుఖాత్. 50

కోనామ బన్ధః కుత ఏష ఆగతః
 కథం ప్రతిష్ఠాఽస్య కథం విమోక్షః,
 కోఽసావనాత్తా పరమః స్వ ఆత్తా
 తయోర్వివేకః కథమేతదుచ్యతామ్. 51

ధన్యోఽసి కృతకృత్యోఽసి పావితం తే కులం త్వయా,
 యదవిద్యాబన్ధముక్త్యా బ్రహ్మీభవతు మిచ్ఛసి. 52

వివేకచూడామణి

ఋణమోచనకర్తారః పితుః సన్తి సుతాదయః,
బంధమోచనకర్తాః స్వస్థాదన్యో న కశ్చన. 53

మస్తకన్యస్తభారాదేర్గుణిమన్యైర్నివార్యతే.
తుఘాదికృతదుఃఖం తు వినా స్వేన న కేనచిత్. 54

పథ్యమాషధసేవా చక్రియతే యేన రోగిణా,
ఆరోగ్యసిద్ధిర్ద్రష్టాఽస్య నాన్యాయస్థితకర్తణా. 55

వస్తుస్వరూపం స్ఫుటబోధచతుషా
స్వేనైవ వేద్యం న తు పఞ్చితేన,
చన్ద్రస్వరూపం నిజచతుషైః
జ్ఞాతవ్య మన్యైరవగమ్యతే కిమ్. 56

అవిద్యాకామకర్తాది పాశబంధం విమోచితుమ్,
కః శక్నుయాద్వినాత్తానం కల్పకోటిశతైరపి. 57

న యోగేన న సాంఖ్యేన కర్తణా నో న విద్యయా,
బ్రహ్మైకత్వబోధేన మోక్షః సిద్ధ్యతి నాన్యథా. 58

వీణాయా రూపసాంధ్యం తస్మిన్ప్రవాదనసౌష్ఠవమ్,
ప్రజారంజనమాత్రం తస్మిన్ సామ్రాజ్యాయ కల్పతే. 59

వ్యాగ్రైఖిరీ శబ్దఝరి శాస్త్రవ్యాఖ్యానకౌశలమ్,
నైదుష్యం విదుషాం తద్వద్భక్తయే న తు ముక్తయే. 60

అవిజ్ఞాతే పరే తత్త్వే శాస్త్రాధీతిస్తు నిష్ఫలా,
విజ్ఞాతేఽపి పరే తత్త్వే శాస్త్రాధీతిస్తు నిష్ఫలా. 61

శబ్దకాలం మహారణ్యం చిత్తభ్రమణకారణమ్,
అతః ప్రయత్నాజ్ఞాతవ్యం తత్త్వజ్ఞాతత్త్వమాత్తనః. 62

అజ్ఞానసర్పదప్తస్య బ్రహ్మజ్ఞానోపధం వినా,
కిము వేదైశ్చ శాస్త్రైశ్చ కిము మన్తైః కిమాపధైః. 63

న గచ్ఛతి వినా పానం వ్యాధిరోషధశబ్దతః,
వినాఽపరోక్షానుభవం బ్రహ్మశబ్దైర్న ముచ్యతే. 64

అకృత్వా దృశ్యవిలయమజ్ఞాత్వా తత్త్వమాత్తనః,
బాహ్యశబ్దైః కుతో ముక్తిరుక్తిమాత్రఫలైర్నృణామ్. 65

వివేకచూడామణి

- అకృత్యా శత్రుసంహారమగత్యాఽఖలభూశ్రియమ్,
రాజాహమిత శబ్దానో రాజా భవతు మర్నతి. 66
- అప్రోక్తిం ఖననం తథోపరి శిలాపాకర్షణం స్వీకృతిం
నిక్షేపః సమపేక్షతే న హి బహిః శబ్దేస్తు నిర్గచ్ఛతి,
తద్వద్భ్రష్టావిదోపదేశమననథ్యానాదిభిర్లభ్యతే
మాయాకార్యతిరోహితం స్వమమలం తత్త్వేన దుర్మ్యక్తిభిః. 67
- తస్మాత్స్వప్రయత్నేన భవబంధవిముక్తయే,
స్వైరేవ యత్నః కర్తవ్యో రోగాదావిష పండితైః. 68
- యస్త్వయాద్య కృతః ప్రశ్నో వరియాణా శాస్త్రవిన్మతః,
సూత్రప్రాయా నిగూఢార్థో జ్ఞాతవ్యశ్చ ముముక్షుభిః. 69
- శృణుష్వావహితో విద్వేణ యస్త్వయా సముదీర్యతే,
తదేతచ్ఛ్రవణాత్సద్యో భవబంధాద్విమోక్ష్యసే. 70
- మోక్షస్య హేతుః ప్రథమో నిగద్యతే
వైరాగ్యమత్యంత మనిత్యవస్తుషు,
తతః శమశ్చాపి దమస్తితిహౌ
న్యాసః ప్రసక్తాఖలకర్షణాం భృశమ్. 71
- తతః శ్రుతిస్తన్తననం స్వతత్త్వ
థ్యానం చిరం నిత్యనిరస్తగం మునేః,
తతోఽవికల్పం పరమేత్యవిద్వా
నిహ్రోవ నిర్వాణసుఖం స మృచ్ఛతి. 72
- యదోద్భవ్యం తవేదాసీమాత్తానాత్తవివేచనమ్,
తదుచ్యతే మయా సమ్యక్ ఛృత్వాత్తన్యవధారయ. 73
- మజ్జాస్థిమేదఃపలరక్తచర్మ
త్వగాహ్వయైర్థాతుభిరేభిరన్వితమ్,
సాదోరువక్షో భుజపృష్ఠమస్తకే
రంగైరుసాంగైరుపయుక్తమేతత్. 74
- అహం మమేతి ప్రథితం శరీరం
మోహోన్నదం స్థూలమితీర్యతే బుద్ధైః,
నభోనభస్వద్దహనాంబుభూమయః
సూక్ష్మాణి భూతాని భవన్తితాని. 75
- పరస్పరాంశైర్నిలితాని భూత్వా
స్థూలాని చ స్థూలశరీరహేతవః,
మాత్రాస్తదీయా విషయా భవన్తి
శబ్దాదయః పంచ సుఖాయ భోక్తుః. 76
- య ఏషు మూఢా విషయేషు బద్ధా
రాగోరుషాశేన సుదుర్దమేన,
ఆయాన్తి నిర్వాన్యథ ఊర్ధ్వముచ్చైః
స్వకర్తదూతేన జవేన సీతాః. 77
- శబ్దాదిభిః పంచభిరేవ పంచ
పంచత్వమాపుః స్వగుణేన బద్ధాః,
కురంగ మాతంగ వతంగ మీన
భృంగా నరః పంచభిరంచితః కిమ్. 78

వివేకచూడామణి

దోషేణ తీవ్రో విషయః కృష్ణసర్పవిషాదపి,
విషం నిహన్తి భోక్తారం ద్రష్టారం చక్షుషాప్యయమ్. 79

విషయాశామహాపాశా ద్యో విముక్తః సుదుస్స్యజాత్,
స ఏవ కల్పతే ముక్త్యై నాన్యః షట్ శాస్త్రవేద్యపి. 80

ఆపాతవై రాగ్యవతో ముముక్షూః
భవాభిపారం ప్రతియాతుముద్యతాః,
ఆశాగ్రహణో మజ్జయతేఽన్తరాశే
నిగృహ్య కణ్ఠే వినివర్త్య వేగాత్. 81

విషయాఖ్యగ్రహణో యేన సువిరక్త్యసినా హతః,
స గచ్ఛతి భవాంభోభేః పారంప్రత్యూహవర్జితః. 82

విషమవిషయమార్గే గచ్ఛతోఽనచ్ఛబుద్ధేః
ప్రతిపదమభిఘాతో మృత్యురవ్యేషవిద్ధి,
హితసుజనగురూక్త్యా గచ్ఛతః స్వస్య యుక్త్యా
ప్రభవతి ఫలసిద్ధిః సత్యమిత్యేష విద్ధి. 83

మోక్షస్య కాంతో యది వైతవాస్తి
త్యజాతిదూరాద్విషయాః విషం యథా,
పీయూషవత్తోషదయాక్షమార్జవ
ప్రశాన్తి దాస్తి భజ నిత్యమాదరాత్. 84

అనుక్షణం యత్పరిహృత్య కృత్య
మనాద్యవిద్యాకృతబంధమోక్షణమ్,
దేహః పరాథోఽయమముష్య పోషణే
యః సజ్జతే సః స్వమనేన హన్తి. 85

శరీరపోషణార్థి స య ఆత్మానం దిదృక్షతే,
గ్రాహం దారుణియా ధృత్వా నదిం తక్తుం స గచ్ఛతి. 86

మోహ ఏవ మహామృత్యు ర్ముక్షోర్వపురాదిషు,
మోహా వినిర్జితో యేన స ముక్తిపద మర్హతి. 87

మోహం జహి మహామృత్యుం దేహ దారసుతాదిషు,
యం జిత్వా మునయో యాన్తి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్.

త్వజ్ఞాంసరుధిర్స్నాయుమేదోమజ్జాస్థిసంకులమ్,
పూర్ణం మూత్రపురీషాభ్యాం స్థూలం నింద్యమిదం వపుః.

పంచీకృతేభ్యో భూతేభ్యః స్థూలేభ్యః పూర్వకర్తణాః;
సముత్పన్నమిదం స్థూలం భోగాయతనమాత్మనః.
అవస్థా జాగరత్స్వస్థూలార్థానుభవో యతః. 90

బాహ్యేన్ద్రియైః స్థూలపదార్థనేహం
ప్రకృష్టనస్త్రాదివిచిత్రరూపామ్,
కరోతి జీవః స్వయమేతదాత్మనా
తస్మాత్ప్రీతస్త్విర్వపుషోఽస్య జాగరే. 91

వివేకచూడామణి

సర్వోపి బాహ్యసంసారః పురుషస్య యదాశ్రయః,
విద్ధి దేహమిదం స్థూలం గృహవద్గృహమేధినః. 92

స్థూలస్య సంభవజరామరణాని ధర్తాః
స్థౌల్యాదయో బహువిధాః శిశుతాద్యవస్థాః,
వర్ణాశ్రమాదీనియమా బహుభామయాః స్తుభ్జః
పూజావమానబహుమానముఖా విశేషాః. 93

బుద్ధీన్ద్రియాణి శ్రవణం త్వగః
ఘ్రీణం చ జిహ్వ విషయావబోధనాత్,
వాక్పాణి పాదా గుదమప్యవస్థాః
కర్తేన్ద్రియాణి ప్రవణేన కర్తసు. 94

నిగద్యతే న్తఃకరణం మనో ధీ
రహంకృతిశ్చిత్తమితి స్వవృత్తిభిః,
మనస్తు సంకల్పవికల్పనాదిభి
ర్బుద్ధిః పదార్థాధ్యవసాయధర్తతః. 95

అత్రాభిమానాదహమిత్యహంకృతిః
స్వార్థానుసంధానగుణేన చిత్తమ్. 96

ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానా భవత్యసౌ ప్రాణః,
స్వయమేవ వృత్తిభేదా ద్వికృతేర్భేదాత్సు వర్ణసలిలమివ. 97

వాగాదిపఞ్చ శ్రవణాదిపఞ్చ
ప్రాణాదిపఞ్చాభ్రముఖాని పఞ్చ
బుద్ధ్యాద్యవిద్యాపి చ కామకర్తణీ
పుర్యష్టకం సూక్ష్మశరీరమాహుః. 98

ఇదం శరీరం శృణు సూక్ష్మసంజ్ఞితం
లింగం త్వపంచీకృతభూతసంభవమ్,
సవాసనం కర్తృఫలానుభావకం
స్వాజ్ఞానతోనాదిరుపాధిరాత్మనః. 99

స్వప్నో భవత్యస్య విషక్త్యవస్థా
స్వమాత్ర శేషేణ విభాతి యత్ర
స్వప్నే తు బుద్ధిః స్వయమేవ జాగ్ర
త్కాలీననానావిధవాసనాభిః,
కర్త్రాదిభావం ప్రతిపద్య రాజతే
యత్ర స్వయం భాతి హ్యాహం పరాత్మా. 100

ధీమాత్రకోపాధిరశేషసాక్షీ
స్వప్నో తే తత్కృతకర్తలేషైః,
యస్మాదసంగస్తత ఏవ కర్తృభి
ర్న లిప్యతే కించిదుపాధినా కృతైః. 101

వివేకచూడామణి

సర్వవ్యాప్యతికరణం లింగమిదం స్యాచ్చిదాత్తనః పుంసః,
వాస్యాదికమివ తక్షణేనై వాత్సా భవత్యసంగోఽయమ్. 102

అన్ధత్వమన్ధత్వపటుత్వధర్మాః
సౌగుణ్యవై గుణ్యవశాద్ధీ చతుషః,
బాధిర్యమూకత్వముఖాస్త్యభేద
శ్రోతాదిధర్మా నతు నేతురాత్తనః. 103

ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవిజృంభణతు
త్ప్రీస్పృహనాద్యుత్క్రమణాదికాః క్రియాః,
ప్రాణాదికర్తాణి వదన్తి తజ్జాః
ప్రాణస్య ధర్మావశనాపిపాసే. 104

అంతకకరణమేతేషు చతురాదిషు వర్షణి,
అహమిత్యభిమానేన తప్తత్యాభాసతేజసా. 105

అహంకారః స విజ్ఞేయః కర్తా భోక్తాభిమాన్యయమ్,
సత్వాదిగుణయోగేనావస్థా త్రిత్రయమశ్నుతే. 106

విషయాణామానుకూల్యే సుఖి దుఃఖి విపర్యయే,
సుఖం దుఃఖం చ తద్ధర్మః సదానన్ధస్య నాత్తనః. 107

ఆత్మార్థత్వేన హి ప్రేయాన్విషయో న స్వతః ప్రియః,
స్వత ఏవ హి సర్వేషామాత్సా ప్రియతమో యతః. 108

తత ఆత్మా సదానన్దో నాస్య దుఃఖం కదాచన,
యత్సుఖప్తో నిర్విషయ ఆత్మానన్దోఽనుభూయతే.
శ్రుతిః 'ప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానం చ జాగ్రతి. 109

అవ్యక్తనామ్ని పరమేశశక్తి
రనాద్యవిద్యా త్రిగుణాత్తికా పరా,
కార్యానుమేయా సుధియైవ మాయా
యయా జగత్సర్వమిదం ప్రసూయతే. 110

సన్నాప్యసన్నాప్యభయాత్తికా నో
భిన్నాప్యభిన్నాప్యభయాత్తికా నో,
సాంగాప్యనంగాప్యభయాత్తికా నో
మహాద్భుతా నిర్వచనీయరూపా. 111

శుద్ధాద్వయబ్రహ్మవిబోధనాశ్వా
సర్పభ్రమో రజ్జువివేకతో యథా,
రజస్తమః సత్త్వమితి ప్రసిద్ధా
గుణాస్తదీయాః ప్రధితైః స్వకార్యైః. 112

విక్షేపశక్తి రజసః క్రియాత్తికా
యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ,
రాగాదయోఽస్యాః ప్రభవన్తి నిత్యం
దుఃఖాదయో యే మనసో వికారాః. 113

వివేకచూడామణి

కామః క్రోధో లోభ దంభాభ్యసూయాః
 హంకారేష్వామత్సరాద్యాస్తు ఘోరాః,
 ధర్మా వీతే రాజసాః పుంప్రవృత్తి
 రస్తాదేత త్తద్రజో బంధహేతుః. 114

ఏషావృత్తిర్నామ తమోగుణస్య
 శక్తిర్యయా వస్త్యవభాసతేన్యథా
 సైషా నిదానం పురుషస్య సంస్మతే
 ర్విక్షేపశక్తేః ప్రసరస్య హేతుః. 115

ప్రజ్ఞావానపి కణ్ఠితోఽపి చతురోఽప్యత్యన్తసూక్ష్మార్ దృ
 గ్వాల్పీకస్తమసా నవేత్తి బహుథా సంబోధితోఽపిస్ఫుటమ్,
 భ్రాన్త్యారోపితమేవ సాధు కలయత్యాలంబతే తద్గుణాన్
 మాన్తాసా ప్రబలా దురన్త తమసః శక్తిర్నహత్యావృత్తిః.

అభావనా వా విపరీతభావనా
 సంభావనావిప్రతిపత్తిరస్యాః,
 సంసర్గయుక్తం న విముఖ్యతి ధ్రువం
 విక్షేపశక్తిః క్షపయత్యజస్రమ్. 117

అజ్ఞానమాలస్యజడత్వనిద్రా
 ప్రమాదమూఢత్వముఖా స్తమోగుణాః,
 వీతైః ప్రయుక్తో న హి వేత్తి కించి
 న్నిద్రాలువత్ స్తంభవదేవ తిష్ఠతి. 118

సత్త్వం విశుద్ధం జలవత్తథాపి
 తాభ్యాం మిళిత్యా శరణాయ కల్పతే,
 యత్రాత్మబింబః ప్రతిబింబితః సన్
 ప్రకాశయత్యర్క ఇవాఖిలం జడమ్. 119

మిశ్రస్య సత్త్వస్య భవన్తి ధర్మాః
 స్వమానితాద్యా నియమా యమాద్యాః,
 శ్రద్ధా చ భక్తిశ్చ ముముక్షుతా చ
 దైవీ చ సంపత్తిరసన్నివృత్తిః. 120

విశుద్ధసత్త్వస్య గుణాః ప్రసాదాః
 స్వాత్మానుభూతిః పరమా ప్రశాన్తిః,
 తృప్తిః ప్రహర్షః పరమాత్మనిష్ఠా
 యమా సదానందరసం సమృచ్ఛతి. 121

అవ్యక్తమేతత్త్రిగుణైర్నిరుక్తం
 తత్కారణం నామ శరీరమాత్మనః,
 సుఖస్తిరేతస్య విభక్త్యవస్థా
 ప్రలీనసర్వేన్ద్రియబుద్ధివృత్తిః. 122

సర్వప్రకారప్రమితిప్రశాన్తి
 ర్బిజాత్తనాఽవస్థితి రేవ బుద్ధేః,
 సుఖస్తిరత్రాస్య కిల ప్రతీతిః
 కించిన్న వేద్ధితి జగత్ప్రసిద్ధేః. 123

వివేకచూడామణి

- దేహేన్ద్రియస్రాణమనోఽహమాదయః
 సర్వే వికారా విషయాః సుఖాదయః,
 వ్యోమాదిభూతాన్యఖలం చ విశ్వ
 మస్మక్త పర్యంత మిదం హ్యనాత్తా. 124
- మాయా మాయా కార్యం సర్వం మహదాదిదేహపర్యంతమ్,
 అసదిదమనాత్తకం1 త్వం విద్ధి మరుమరీచికాకల్పమ్. 125
- అథ తే సంప్రవక్ష్యామి స్వరూపం పరమాత్మనః,
 యద్విజ్ఞాయ నరో బద్ధాన్తుక్తః కైవల్యమశ్నుతే. 126
- అస్తి కశ్చిత్ స్వయం నిత్యమహం ప్రత్యయం1లంబనః,
 అవస్థాత్రయసాక్షీ సకా పంచకోశవిలక్షణః. 127
- యో విజానాతి సకలం జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు,
 బుద్ధితద్వృత్తి సద్భావమభావమహమిత్యయమ్. 128
- యః పశ్యతి స్వయం సర్వం యం న పశ్యతి కశ్చన,
 యశ్చేతయతి బుద్ధ్యాది న తు యం చేతయన్త్యయమ్. 129
- యేన విశ్వమిదం వ్యాక్తం యన్న వ్యాపక్ష్మీతి కించన,
 ఆభారూపమిదం సర్వం యం భాన్త మనుభాత్యయమ్. 130
- యస్య సన్నిధిమాత్రేణ దేహేన్ద్రియమనోధియః,
 విషయేషు స్వకీయేషు వర్తన్తే వేరితా ఇవ. 131
- అహంకారాదిదేహాంతా విషయాశ్చ సుఖాదయః,
 వేద్యన్తే ఘటవద్యేన నిత్యబోధస్వరూపిణా. 132
- ఏషోఽన్తరాత్తా పురుషః పురాణో
 నిరన్తరాఖణ్డాసుఖానుభూతిః,
 సదైకరూపః ప్రతిబోధమాత్రో
 యేనేపి తా వాగసవశ్చరన్తి. 133
- అత్రైవ సత్త్వాత్తని ధీగుహాయా
 మవ్యాకృతాకాశ ఉరుప్రకాశః,
 ఆకాశ ఉచ్చై రవివత్ప్రకాశతే
 స్వతేజసా విశ్వమిదం ప్రకాశయన్. 134
- జ్ఞాతా మనోఽహంకృతివిక్రియాణాం
 దేహేన్ద్రియస్రాణకృత్క్రియాణామ్,
 ఆయోఽగ్నివత్తాననువర్తమానో
 న చేష్టతే నో వికరోతి కించన. 135

వివేకచూడామణి

న జాయతే నో మ్రియతే న వర్ధతే
 నక్షీయతే నో వికరోతి నిత్యః,
 విలీయమానేఽపి వపుష్యముష్ణిః
 న లీయతే కుంభ ఇవాంబరం స్వయమ్. 136

ప్రకృతివికృతిభిన్నః శుద్ధబోధస్వభావః
 సదసదిదమశేషం భాసయన్నిర్విశేషః,
 విలసతి పరమాత్మా జాగ్రదాదిష్వపస్నా
 స్వహామహామితి సాక్షాత్సాక్షిరూపేణ బుద్ధేః. 137

నియమితమనసాఽముం త్వం|స్వమాత్తానమాత్త
 న్యయమహామితి సాక్షాద్విద్ధి బుద్ధిప్రసాదాత్,
 జనిమరణతరంగాపారసంసారసిన్ధుం
 ప్రతర భవ కృతార్థో బ్రహ్మరూపేణ సంఘః. 138

అత్రానాత్మన్యహామితి మతిర్బద్ధ ఏషోఽస్య పుంసః
 ప్రాప్తోఽజ్ఞానా జననమరణక్లేశసంపాతహేతుః,
 యేనై వాయం వపురిదమసత్సత్యమిత్యాత్మబుద్ధ్యా
 పుష్యత్యుత్తత్యవతి విషయైస్తన్తుభిః కోశకృద్వత్.

అతస్మింస్తద్బుద్ధిః ప్రభవతి విమూఢస్య తమసా
 వివేకాభావాద్వై స్ఫురతి భుజగే రజ్జుధిషణా,
 తతోఽనర్థవ్రాతో నిపతతి సమాదాతురధిక
 స్తతోయోఽసద్గ్రాహః సహిభవతి బన్ధః శృణు సఖే.

అఖిణ్డనిత్యాద్వయబోధశక్త్యా
 స్ఫురన్త మాత్తాన మనన్తవై భవమ్,
 సమావృణోత్యావృతిశక్తిరేషా
 తమోమయీ రాహురివార్కబింబమ్. 141

తిరోధూతే స్వాత్మన్యమలతరతేజోవతి పుమా
 ననాత్మానం మోహోదహామితి శరీరం కలయతి,
 తతః కామక్రోధః ప్రభృతిభిఃముం బన్ధకగుణైః
 పరం విక్షేపాఖ్యా రజస ఉరుశక్తిర్వ్యభయతి. 142

మహామోహగ్రాహగ్రసనగలితాత్మానగమనో
 ధియో నానావస్థాం స్వయమభినయం స్తద్గుణతయా
 అపారే సంసారే విషయవిషపూరే జలనిధౌ
 నిమజ్జోన్మజ్జాయం భ్రమతి కుమతిః కుత్సితగతిః.

భానుప్రభాసంజనితాభ్రపక్షి
 రాభానుం తిరోధాయ విజృంభతే యథా,
 ఆత్తోదితాహంకృతిరాత్తతత్త్వం
 తథా తిరోధాయ విజృంభతే స్వయమ్. 144

వివేకచూడామణి

కబళితదివనాభే దుర్ధినే సాన్ధ్రమేఘై
 ర్వ్యథయతిహిమరుంధూ వాయురుగ్రోయతైతాన్
 ఆవిరతతమసాత్తన్యావృతే మూఢబుద్ధిం
 తుషయతి బహుదుఃఖైస్తీవ్రవీక్షేపశక్తిః. 145

వీతాభ్యామేవ శక్తిభ్యాం బన్ధః పుంసస్సుమాగతః,
 యాభ్యాం విమోహితో దేహాంతుత్వాత్తానం భవత్యయమ్.

బీజం సంస్కృతిభూమిజస్య తు తమో దేహాత్తధీరంమరో
 రాగఃపల్లవమంబు కర్త తు వపుః స్కున్ధోఽసవః శాఖికాః,
 అగ్రాణీస్త్రియసంహతిశ్చ విషయాః పుష్పాణి దుఃఖం ఫలం
 నానాకర్త సముద్భవం బహువిధం భోక్తాత్ర జీవః ఖగః. 147

“ఆనందమూలగుణపల్లవతత్వశాఖా
 శేదాన్తపుష్పఫలమోక్షరసాదిపూర్ణమ్,
 చేతోవిహంగ హరితుంగతరుం విహాయ
 సంసారశుష్కవిటపే వద కిం రతోఽసి.” 148

అజ్ఞానమూలోఽయమనాత్మ బన్ధో
 నై సర్గికోఽనాదిరన్త త్తః త్తః,
 జన్తాప్యయం వ్యాధిజరాదిదుఃఖ
 ప్రవాహపాతం జనయత్యముష్యః. 149

నాస్త్రిన్న శస్త్రినిలేన వహ్నినా
 ఛేత్తుం న శక్యో న చ కర్తకోటిభిః.
 వివేకవిజ్ఞానమహాసినా వినా
 ధాతుః ప్రసాదేన సితేన మఙ్గనా. 150

శ్రుతి ప్రమాణైకమతేః స్వధర్మ
 నిషా తయైవాత్మవిశుద్ధిరస్య,
 విశుద్ధబుద్ధిః పరమాత్మ వేదనం
 తేనైవ సంసారసమూలనాశః. 151

కోశై రన్నమయాద్యైః సంభిరాత్తా న సంవృతో భాతి,
 నిజశక్తిసముత్పన్నైః శైవలపటలై రిహంబు వాసీస్థమ్. 152

తచ్చై చ్చవాలాపనయే సమ్యక్ సలిలం ప్రతీయతే శుద్ధమ్,
 తృష్ణాసంతాపహరం సద్యః సౌఖ్యప్రదం పరం పుంసః. 153

పంచానామపి కోశానామపవాదే విభాత్యయం శుద్ధః,
 నిత్యాన్దైకరసః ప్రత్యగ్రూపః పరం స్వయంజ్యోతిః. 154

ఆత్తానాత్మ వివేకః కర్తవ్యో బన్ధము క్తయే విదుషా,
 తేనై వానందీ భవతి స్వం విజ్ఞాయ సచ్చిదానందమ్. 155

ముంజాదిపీకామివ దృశ్యవర్గాత్
 ప్రత్యంచ మాత్తానోమసంగమక్రియమ్,
 వివిచ్య తత్ర కప్రవిలాప్య సర్వం
 తదాత్తనా తిష్ఠతి యః స ముక్తః. 156

వివేకచూడామణి

దేహోఽయమన్న భవనోఽన్నమయస్తు కోశ
 శ్చాన్నేన జీవతి వినశ్యతి తద్విహీనః,
 త్వక్చర్మమాంసరధిరాస్థిపురీషరాశి
 ర్నాయం స్వయం భవతుమర్హతి నిత్యశుద్ధః. 157

పూర్వం జనేరపి మృతేఽపి నాయమస్తీ
 జాతక్షణఃక్షణగుణోఽనియతస్వభావః,
 నైకో జడశ్చ ఘటవత్పరిదృశ్యమానః
 న్నాత్తా కథం భావవికారవేత్తా. 158

పాణిపాదాదిమాన్ దేహో నాత్తా వ్యంగేఽపి జీవనాత్,
 తత్తచ్ఛక్తేనాశాచ్చ న నియమ్యో నియామకః. 159

దేహ తద్ధర్మ తత్కర్మ తదవస్థాదిసాక్షిణః,
 స్వత ఏవ స్వతః సిద్ధం తద్వైలక్షణ్యమాత్మనః. 160

శల్యరాశిర్మాంసలిప్తో మలపూర్ణోఽతికళ్ళలః,
 కథం భవేదయం వేత్తా స్వయమేతద్వైలక్షణః. 161

త్వజ్ఞాంసమేదోఽస్థి పురీషరాశా
 వహంమతం మూఢజనః కరోతి,
 విలక్షణం వేత్తి విచారశీలో
 నిజస్వరూపం పరమార్థభూతమ్. 162

దేహోఽహమిత్యేవ జడస్య బుద్ధి
 ర్దేహే చ జీవే విదుషస్త్వహంధీః,
 వివేకవిజ్ఞానవతో మహాత్మనో
 బ్రహ్మహమిత్యేవ మతిః సదాత్మని. 163

అత్రాత్మబుద్ధిం త్యజ మూఢబుద్ధే
 త్వజ్ఞాంసమేదోఽస్థిపురీషరాశౌ,
 సర్వాత్మని బ్రహ్మణి నిర్వికలే
 కురుష్వ శాంతిం పరమాం భజస్వ. 164

దేహేన్ద్రియాదావసతి భ్రమోఽతాం
 విద్వానహంతాం న జహతి యావత్,
 తావన్న తస్మాస్థి విముక్తివార్తా
 ప్యస్త్యేష వేదాన్తనయాన్తదర్శి. 165

ఛాయాశరీరే ప్రతిబింబగాత్రే
 యత్స్వప్న దేహే హృది కల్పితాంగే,
 యథాత్మ బుద్ధిస్తవ నాస్తి కాచి
 జీవచ్ఛరీరే చ త్కలైవ మాస్తు. 165

దేహాత్మధీరేవ సృణా మసద్ధియాం
 జన్మాదిదుఃఖప్రభవస్య బీజమ్,
 యత స్తతస్త్వం జహి తాం ప్రయత్నాత్
 త్యక్తే తు చిత్తే న పునర్భవాశా. 166

వివేకచూడామణి

కర్మేన్ద్రియైః పంచభివంచితోఽయం
 ప్రాణో భవేత్ప్రాణమయస్తు కోశః,
 యేనాత్మవా నన్నమయోఽన్నపూర్ణాత్
 ప్రవర్తతేఽసౌ సకలక్రియాసు. 167

నైవాత్కాపి ప్రాణమయో వాయువికారో
 గన్తాగన్తా వాయువ దస్తర్భహిరేషః,
 యస్మాత్కించిత్యాపి న వేత్తీష్టమనిష్టం
 స్వం వాన్యం వా కించన నిత్యం పరతన్త్రః. 168

జ్ఞానేన్ద్రియాణి చ మనశ్చ మనోమయః స్యాత్
 కోశో మమాహమితి వస్తువికల్పహేతుః,
 సంజ్ఞాదిభేదకలనాకలితో బలీయాం
 స్తత్పూర్వకోశమభిపూర్య విజృంభతే యః. 169

పంచేన్ద్రియైః పంచభిరేవ హోతృభిః
 ప్రాచీయమానో విషయాజ్యధారయా,
 జాజ్వల్యమానో బహువాసనేనై
 ర్మనోమయాగ్ని ర్ధహతి ప్రపంచమ్. 170

నహ్యస్త్యవిద్యా మనసోఽతిరిక్తా
 మనో హ్యవిద్యా భవబంధ హేతుః,
 తస్మిన్ద్విసప్తే సకలం విసప్తం
 విజృంభితేఽస్మిన్నకలం విజృంభతే. 171

స్వప్నేఽర్థశూన్యే సృజతి స్వశక్త్యా
 భోక్త్రాదివిశ్వం మన ఏవ సర్వమ్,
 తథైవ జాగ్రత్యపి నో విశేష
 స్తత్సర్వమేతన్ననసో విజృంభణమ్. 172

సుషుప్తికాలే మనసి ప్ర
 నై వాస్తి కించిత్సకలప్రసిద్ధేః,
 ఆతో మనఃకల్పిత ఏవ ఘంసః
 సంసార ఏతస్య న వస్తుతోఽస్తి. 173

వాయునాఽఽసియతే మేఘః పునస్తేనైవ1సియతే,
 మనసా కల్ప్యతే బద్ధో మోక్షస్తేనైవ కల్ప్యతే. 174

దేహాదిసర్వవిషయే పరికల్ప్యరాగం
 బధ్నాతి తేన పురుషం పశువద్గుణేన,
 వైరస్య మత్ర విషవత్పు విధాయ పశ్చా
 దేనం విమోచయతి తన్నన ఏవ బద్ధాత్. 175

తస్మాన్ననః కారణమస్య జన్తో
 ర్థస్య మోక్షస్య చ వా విధానే,
 బద్ధస్య హేతుర్మలినం రజోగుణై
 ర్కోక్షస్య శుద్ధం విరజస్తమస్కమ్. 176

వివేకవైరాగ్యగుణాతిరేకా
 చ్చుద్ధత్వమాసాద్య మనోవిముక్త్యై,
 భవత్యతో బుద్ధిమనో ముముక్షో
 స్తాభ్యాం దృఢాభ్యాం భవితవ్యమగ్రే. 177

వివేక చూడామణి

- మనో నామ మహావ్యాఘ్రో విషయా రణ్యభూమిషు,
చరత్యత్ర న గచ్ఛన్తు సాధవో యే ముముక్షువః. 178
- మనః ప్రసూతే విషయా నశేషాన్
స్థూలాత్తనా సూక్ష్మతయా చ భోక్తుః,
శరీరవర్ణా శ్రమజాతిభేదాన్
గుణక్రియా హేతుఫలాని నిత్యమ్. 179
- ఆసంగచిద్రూపమముం విమోహ్యా
దేహేంద్రియప్రాణగుణైర్నిబధ్య,
అహం మమేతి భ్రమయత్యజస్రం
మనః స్వకృత్యేషు ఫలోపభుక్తిషు. 180
- అథ్యాసదోపాత్పురుషస్య సంసృతి
రథ్యాసబద్ధస్త్వమునైవ కల్పితః,
రజస్తమోదోషవతోఽవివేకినో
జన్మాదుగభిస్య నిదానమేతత్ . 181
- ఆతః ప్రావర్తనోఽవిద్యాం పఙ్జితాస్తత్త్వదర్శినః,
యేనైవ భ్రామ్యతేఽశ్వం వాయునేవాభ్రమణ్డలమ్. 182
- తన్ననఃశోధనం కార్యం ప్రయత్నేన ముముక్షుణా,
విశుద్ధే సతి చైతస్త్విస్తుక్తిః కరఫలాయతే. 183
- మోక్షైకసక్త్యా విషయేషు రాగం
నిర్మూల్య సన్నయ్యచ సర్వకర్త,
సచ్ఛ్రద్ధయా యః శ్రవణాదినిష్ఠో
రజస్స్వభావం స ధునోతి బుద్ధేః. 184
- మనోమయో నాపి భవేత్పరాత్మా
హ్యేద్యస్తవత్త్వాత్పరిణామభావాత్,
దుగభాత్తకత్వా ద్విషయత్వహేతో
ర్విష్టా హి దృశ్యాత్తతయా న దృష్టః. 185
- ✓ బుద్ధిర్బుద్ధినిమైః సార్థం సవృత్తిః కర్తృలక్షణః,
విజ్ఞానమయకోశః స్యాత్పుంసః సంసారకారణమ్. 186
- అనువ్రజచ్ఛ్రీతిబింబశక్తి
ర్విజ్ఞానసంజ్ఞః ప్రకృతేర్వికారః
జ్ఞానక్రియావా నహమిత్యజస్రం
దేహేంద్రియాది ష్టభిమన్యతే భృశమ్. 187
- అనాదికాలోఽయ మహంస్వభావో
జీవః సమస్త వ్యవహారవోధా,
కరోతి కర్తాణ్యనుభూర్వావాసనః
పుణ్యాన్యపుణ్యాన్యపి తత్ఫలాని. 188
- భుక్తేః విచిత్రాస్వపి యోనిషు వ్రజ
న్నాయాతి నిర్వాత్యథ షోర్భవమేషః,
అన్యైవ విజ్ఞానమయస్య జాగ్ర
త్స్వప్నాద్యవస్థా సుఖదుఃఖభోగః. 189

వివేకచూడామణి

- దేహాదినిష్ఠాశ్రమధర్మకర్త
గుణాభిమానః సతతం మమేతి,
విజ్ఞానకోశోఽయమతి ప్రకాశః
ప్రకృష్టసాన్నిధ్యవశాత్పరాత్తనః,
అతో భవత్యేష ఉపాధిసస్య
యదాత్మభీః సంసరతి భ్రమేణ. 190
- యోఽయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషు హృది స్ఫురత్స్వయం
కూటస్థః సన్నాత్కారా భోక్తా భవతుష్టపాధిస్థః. [జ్యోతిః,
స్వయం పరిచ్ఛేదముపేత్య బుద్ధే
స్తాదాత్మ్యవోషేణ పరం మృషాత్తనః,
సర్వాత్మకః సన్నపి వీక్షతే స్వయం
స్వతః సృభక్త్యేన మృవో ఘటానివ. 192
- ఉపాధిసంబంధవశాత్పరాత్మా
ప్యూసాధిధర్మాననుభాతి తద్గుణః,
అయోవికారా నవికారవహ్నివ
త్సదైకయాపోఽపి పరః స్వభావాత్. 193
- భ్రమేణావ్యవస్థా వాస్తు జీవభావః పరాత్తనః,
తదుపాధేరనాదిత్వా న్నానాదేర్నాశ ఇష్యతే. 194
అతోఽస్య జీవభావోఽపి నిత్యో భవతి సంసృతిః,
న నివర్తతే తస్మోక్షః కథం మే శ్రీగురో వద. 195
- సమ్యక్ప్రవృత్తం త్వయా వత్స సావధానేన తచ్ఛృణు,
ప్రామాణికీ న భవతి భ్రాన్త్యా మోహితకల్పనా. 196
- భ్రాన్తిం వినా త్వసంగస్య నిష్క్రియస్య నిరాకృతే,
న ఘటేతార్థసంబంధో నభసో నీలతాదివత్. 197
- స్వస్య ద్రష్టుర్నిర్గుణస్యాక్రియస్య
ప్రత్యగ్భేదానన్వరూపస్య బుద్ధేః,
భ్రాన్త్యా ప్రాప్తో జీవభావో న సత్యో
మోహోపాయే నా స్త్యవస్తు స్వభావాత్. 198
- యావద్భ్రాన్తి సావదేవాస్య సతా
మిథ్యా జ్ఞానోజ్జ్వంభితస్య ప్రమాదాత్,
రజ్జ్వాం సర్పీ భ్రాన్తికాలీన ఏవ
భ్రాన్తేర్నాశే నైవ సర్పీఽపి తద్వత్. 199
- అనాదిత్వమవిద్యాయాః కార్యస్యాపి తథేష్యతే,
ఉత్పన్నాయాం తు విద్యాయామావిద్యక మనాద్యపి. 200
- ప్రబోధే స్వప్నవత్సర్వం సహచూలం వినశ్యతి,
అనాద్యసీదం నో నిత్యం ప్రాగభావ ఇవ స్ఫుటమ్. 201
- అనాదేఽపి విధ్వంసః ప్రాగభావస్య వీక్షితః,
యద్బుద్ధ్యుపాధిసంబంధా త్పరికల్పితమాత్మని. 202
- జీవత్వం న తతోఽన్యత్తు స్వయాపేణ విలక్షణః,
సంబంధః స్వాత్మనో బుద్ధ్యా మిథ్యాజ్ఞానపురస్సరః. 203

వివేకచూడామణి

- వినివృత్తిర్భవేత్తస్య సమ్యక్జ్ఞానేన నాన్యథా,
 బ్రహ్మైకత్వవిజ్ఞానం సమ్యక్ జ్ఞానం శ్రుతేర్తమ్. 204
- తదాత్మానాత్మనోః సమ్యగ్వివేకేనైవ సిద్ధ్యతి,
 తతో వివేకః కర్తవ్యః ప్రత్యగాత్మాసదాత్మనోః. 205
- జలం¹పక్కువదస్త్వప్తం పక్కుపాయే జలం స్ఫుటమ్,
 మథా భాతి తథాత్మాపి దోషాభావే స్ఫుటప్రభః. 206
- అసన్నివృత్తౌ తు సదాత్మనః స్ఫుట
 ప్రతీతిరేతస్య భవేత్ప్రతీచః,
 తతో నిరాసః కరణీయ ఏవా
 సదాత్మనః సాధ్వహమాదివస్తునః. 207
- అతో నాయం పరాత్మా స్యాద్విజ్ఞానమయశబ్దభాక్
 వికారిత్యాజ్ఞడత్వాచ్చ పరిచ్ఛిన్నత్వహేతుతః,
 దృశ్యత్వద్వ్యభిచారిత్వాన్నానిత్యో నిత్య ఇష్యతే. 208
- ఆనన్దప్రతిబింబచుంబితనుర్వృత్తిస్తమోజృంభితా
 స్యాదానన్దమయః ప్రియాదిగుణకః స్వేష్టార్థలాభోదయః,
 పుణ్యస్యానుభవే విభాతి కృతినామానన్దరూపః స్వయం
 భూత్వానందతి యత్రసాధు తనుభృన్దాత్రః ప్రయత్నం వినా.
- ఆనన్దమయకోశస్య సుషుప్తాస్ఫూర్తి రుత్కటా,
 స్వప్నజాగరయోరిషదిష్టసందర్శనాదినా. 210
- నై వాయమానన్దమయః పరాత్మా
 సోపాధికత్వాత్ప్రకృతేర్వికారాత్,
 కార్యత్వహేతోః సుకృతక్రియాయా
 వికారసంఘాతసమాహితత్వాత్. 211
- పంచానామపి కోశానాం నిషేధే యుక్తితః శ్రుతేః,
 తన్నిషేధావధిః సాక్షీ బోధరూపాఽచశిష్యతే. 212
- యోఽయమాత్మా స్వయం బ్యోతిః పంచకోశవిలక్షణః,
 అవస్థాత్రయసాక్షీ సన్నిర్వికారో నిరంజనః,
 సదానన్దః స విజ్ఞేయః స్వాత్మ త్వేన విపశ్చితా. 213
- మిథ్యాత్వేన నిషిద్ధేషు కోశేష్వేతేషు పంచసు,
 సర్వాభావం వినా కించి న్న పశ్యా మ్యత్త హే గురో,
 విజ్ఞేయం కిము వ స్త్వస్తి స్వాత్మ నాత్ర విపశ్చితా. 214
- సత్యముక్తం త్వయా విద్యన్ని పుణోఽసి విచారణే,
 అహమాదివికారాస్తే తదభావోఽయ మప్యను. 215
- సర్వే యేనానుభూయస్తే యః స్వయం నానుభూయతే,
 త మాత్మానం వేదితారం విద్ధి బుద్ధ్యా సుసూక్ష్మయా. 216
- తత్సాక్షికం భవేత్తత్తద్యద్యద్యేనాను భూయతే,
 కస్యాప్యననుభూతార్థే సాక్షీత్వం నోపయుజ్యతే. 217
- అసా స్వసాక్షీకో భావో యతః స్వేనానుభూయతే,
 ఆతః పరం స్వయం సాక్షాత్ప్రత్యగాత్మా న చేతరః. 218

వివేకచూడామణి

జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిఘస్ఫుటతరం యోఽసౌసమజ్జంభతే
 ప్రత్యగ్రూపతయా సదాహమహమిత్యన్తః స్ఫురన్నైకథా,
 నానాకారవికారభాజిన ఇమాన్పశ్యన్నహం ధీమఖా
 న్నిత్యానన్ద చిదాత్తనా స్ఫురతి తం విద్ధి స్వమేతం హృది.

ఘటోదకే బింబితమర్క బింబ

మూలోక్య మూఢో రవిమేవ మన్యతే,

తథా చిదాభాసముపాధిసంస్థం

భ్రాన్త్యాహమిత్యేవ జడోఽభిమన్యతే. 220

ఘటం జలం తద్గత మర్కబింబం

విహాయ సర్వం దివి వీత్యతేఽర్కః,

తటస్థ ఏతత్ప్రతయావ భాసకః

స్వయంప్రకాశో విదుషా యథా తథా. 221

దేహం ధియం చిత్ప్రతిబింబమేతం

విసృజ్య బుద్ధౌఽహితం గుహాయామ్,

ద్రష్టారమాత్తానమఖణ్డాబోధం

సర్వప్రకాశం సదసద్విలక్షణమ్. 222

నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మ

మన్తృహిః శూన్యమనన్యమాత్మనః,

విజ్ఞాయ సమ్యజ్ఞీ జరూపమేత

త్పూమాన్విపాప్తా విరజా విమృత్యుః. 223

విశోక ఆనన్దఘనో విపశ్చి

త్స్వయం కుతశ్చిన్న బిభేతి కశ్చిత్.

నానోఽస్తి పథా భవబన్ధముక్తే

ర్విना స్వతత్త్వావగమం ముముక్షోః. 224

బ్రహ్మభిన్నత్వవిజ్ఞానం భవమోక్షస్య కారణమ్,

యేనాఽద్వితీయమానన్దం బ్రహ్మ సంపద్యతే బుధైః. 225

బ్రహ్మభూతస్తు సంస్పృశ్యై విద్వాన్నావర్తతే పునః,

విజ్ఞాతవ్యమతః సమ్యగ్బ్రహ్మభిన్నత్వమాత్మనః. 226

సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ విశుద్ధం పరం స్వతః సిద్ధమ్,

నిత్యానన్దైకరసం ప్రత్యగ్భిన్నం నిరన్తరం జయతి. 227

సదిదం పరమాద్వైతం స్వస్తావన్యస్య వస్తునోఽభావాత్,

న హ్యన్యదస్తి కించిత్సమ్యక్పరతత్త్వబోధసుకళాయామ్.

యదిదం సకలం విశ్వం నానారూపం ప్రతీతమజ్ఞానాత్,

తత్సర్వం బ్రహ్మైవ ప్రత్యస్తాశేషభావనాదోషమ్. 229

మృతాన్యభూతోఽపి మృతో న భిన్నః

కుంభోఽస్తి సర్వత్ర తు మృత్స్వరూపాత్,

న కుంభరూపం పృథగస్తి కుంభః

కృతో మృపాకల్పిత నామనూత్రః. 230

వివేక చూడామణి

- కేనాపి మృద్ధిన్నతయా స్వరూపం
 ఘటస్య సందర్శయితుం న శక్యతే,
 అతో ఘటః కల్పిత ఏవ మోహః
 స్మృదేవ సత్యం పరమాధ్యక్షాతమ్. 231
- సర్వగ్రహాకార్యం సకలం సజేవ
 సన్మాత్రమేతన్న తతోఽన్యవస్తి,
 అస్తితి యోవక్తి నతస్య మోహః
 వినన్తో నిది తవత్ప్రజల్పః. 232
- బ్రహ్మవేదం విశ్వమిత్యేవ వాణీ
 శ్రాతీ బ్రూతేఽథర్షనిషా వరిషా,
 తస్మాత్సర్వం బ్రహ్మామాత్రం హి విశ్వం
 నాధిషానాద్భిన్నతా రోపితస్య. 233
- సత్యం యది స్యాజ్జగదేత దాత్మనోఽ
 న న్తత్వహానిర్నిగమా ప్రమాణతా,
 ఆసత్యవాదిత్వ మవేశితుః స్యా
 న్నైతత్త్రయం సాధుహితం మహాత్మనామ్. 234
- ఈశ్వరో వస్తుతత్త్వజ్ఞో న చాహం తేష్వవస్థితః,
 న చ మత్థాస్మి భూతా నీత్యేవమేవ 1వ్యచిక్ష్ణవత్. 235
- యది సత్యం భవేద్విశ్వం సుఖస్తావ్రపలభ్యతామ్,
 తన్నోపలభ్యతే కించిదతోఽసత్స్వప్నవన్త్రయా. 236
- అతః పృథక్నాస్తి జగత్పరాత్మనః
 పృథక్ప్రతీతిస్తు మృషా గుణాహివత్,
 ఆరోపితస్యాస్తి కిమర్థవత్తా
 ధిషాన మాభాతి తథా భ్రమేణ. 237
- భ్రాన్తస్య యద్యద్భ్రమతః ప్రతీతం
 బ్రహ్మైవ తత్తద్రజతం హి శుక్తిః,
 ఇదం తయా బ్రహ్మ సదైవ రూప్యతే
 త్వారోపితం బ్రహ్మణి నామమాత్రమ్. 238
- అతః పరం బ్రహ్మ సదద్వితీయం
 విశుద్ధవిజ్ఞానఘనం నిరంజనమ్,
 ప్రశాన్తమాద్యన్తవిహీనమక్రియం
 నిరన్తరానన్తరసన్నరూపమ్. 239
- నిరన్తమాయాకృతసర్వభేదం
 నిత్యం ధ్రువం నిష్కల మప్రమేయమ్,
 అరూమవ్యక్తమనాఖ్యమవ్యయం
 జ్యోతిః స్వయం కించిదిదం చకాస్తి. 240
- జ్ఞాత్వజ్ఞేయజ్ఞానశూన్యమనన్తం నిర్వికల్పకమ్,
 కేవలాఖణ్డాచిన్తాత్రం పరం తత్త్వం విదుర్బుధాః. 241
- అహేయ మనుపాదేయం మనోవాచామగోచరమ్,
 అప్రమేయమనాద్యన్తం బ్రహ్మ పూర్ణమహం మహః. 242

వివేకచూడామణి

- తత్త్వంపదాభ్యామభిధీయమానయో
 బ్రహ్మత్వనోః శోధితయోర్యదిత్యమ్,
 శ్రుత్యా తయోస్తత్త్వమసీతి సమ్యక్
 గేకత్వమేవ ప్రతిపాద్యతే ముహుః. 243
- ఐక్యం తయోర్లక్షితయోర్న వాచ్యయో
 ర్నిగద్యతేఽన్యోన్యవిరుద్ధధర్మిణోః,
 ఖిచ్ఛోతభాన్వోరివ రాజభృత్యయోః
 కూపాంబురాశ్శోః పరమాణు మేరోః. 244
- తయోర్విరోధోఽయముపాధికల్పితో
 న వాస్తవః కశ్చిదుపాధిరేషః,
 ఈశస్య మాయా మహదాదికారణం
 జీవస్య కార్యం శ్రుణు పంచకోశాః. 245
- ఏతావుపాధీ పరజీవయోస్తయోః
 సమ్యక్ జ్ఞీరాసేన పరో న జీవః,
 రాజ్యం న రేన్ద్రస్య భటస్య ఖేటక
 స్తయోరపోహే న భటో న రాజా. 246
- అథాత ఆదేశ ఇతి శ్రుతిః స్వయం
 నిషేధతి బ్రహ్మణి కల్పితం ద్వయమ్,
 శ్రుతిప్రమాణానుగృహీత యుక్త్యా
 తయోర్ని రాసః కరణీయ ఏవమ్. 247
- నేదం నేదం కల్పితత్వాన్న సత్యం
 రజ్జౌ దృష్టవ్యాలవ త్వప్నవచ్చు,
 ఇత్థం దృశ్యం సాధుయుక్త్యా వ్యపోహ్యా
 జ్ఞేయః పశ్చాదేకభావస్తయోర్యః. 248
- తతస్తు తౌ లక్షణయా సులక్ష్యౌ
 తయోరఖణ్డైకరసత్వసిద్ధయే,
 నాలం జహత్త్యా న తథాజహత్త్యా
 కిం తూభయార్థైకతయైవ భావ్యమ్. 249
- స దేవదత్తోఽయమితిహా నైకతా
 విరుద్ధధర్తాంశమపాస్య కథ్యతే,
 యథా తథా తత్త్వమసీతి వాక్యే
 విరుద్ధధర్తా నుభయత్ర హిత్వా. 250
- సంలక్ష్య చిన్తాత్రతయా సదాత్మనో
 రఖణ్డభావః పరిచీయతే బుద్ధైః,
 ఏవం మహావాక్యశతేన కథ్యతే
 బ్రహ్మత్వనోరైక్యమఖణ్డభావః. 251
- అస్థూలమిత్యేతదసన్నిరస్య
 సిద్ధం స్వతో వ్యోమవదప్రతర్క్యమ్,
 ఆతో మృషామాత్రమిదం ప్రతీతం
 జహీహి యత్స్వాత్మతయా గృహీతమ్,
 బ్రహ్మహమిత్యేన విశుద్ధబుద్ధ్యా
 విద్ధి స్వమాత్మానమఖణ్డబోధమ్. 252

వివేకచూడామణి

మృత్యుత్కర్షణం సకలం ఘటాది సతతం మృన్నాత్ర మేవాభిత
 స్తద్వత్సజ్జనితం సదాత్మకమిదం సన్నాత్ర మేవాఖిలమ్,
 యస్మాన్నాస్తి సతః పరం కిమపి తత్సత్యం స ఆత్మా స్వయం
 తస్మాత్తత్త్వమసి ప్రశాన్తమమలం బ్రహ్మాద్వయం యత్పరమ్.

నిద్రాకల్పితదేశోకాలవిషయజ్ఞాత్రాది సర్వం యథా
 మిథ్యా తద్వదిహాపి జాగ్రతి జగత్సౌజ్ఞానకార్యత్వతః,
 యస్మాదేవమిదం శరీరకరణప్రాణాహమాద్యవ్యస
 త్తస్మాత్తత్త్వమసి ప్రశాన్తమమలం బ్రహ్మాద్వయం యత్పరమ్.
 జాతినీతికులగోత్రదూరగం

నామరూపగుణదోషవర్జితమ్,

దేశకాలవిషయాతివర్తియ

ద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 255

యత్పరం సకలవాగగోచరం

గోచరం విమలజోధచక్షుషః,

శుద్ధచిద్ధనమనాదివస్తుయ

ద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 256

పశ్చిమార్థి భిరయోగి యోగిహృ

దాభవితం న కరణైర్విభావితమ్,

బుద్ధ్యవేద్య మనవద్యభూతియ

ద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 257

భ్రాన్తికల్పితజగత్కలాశ్రయం

స్వాశ్రయం చ సదసద్విలక్షణమ్,

నిష్కలం నిరుపమానమృద్ధిమ

ద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 258

జన్మవృద్ధిపరిణత్యక్షయ

వ్యాధినాశనవిహీనమవ్యయమ్,

విశ్వసృష్ట్యనఘాతకారణం

బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 259

ఆస్తభేదమనపాస్తలక్షణం

నిస్తగ్దజలరాశినిశ్చలమ్,

నిత్యముక్తమవిభక్త మూర్తియ

ద్బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 260

ఏకమేవ సదనేకకారణం

కారణాంతరనిరాసకారణమ్,

కార్యకారణవిలక్షణం స్వయం

బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 261

నిర్వికల్పకమనల్పమక్షరం

యత్క్షరాక్షరవిలక్షణం పరమ్,

నిత్యమవ్యయసుఖం నిరంజనం

బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 262

యద్విభాతి సదనేకథా భ్రమా

న్నామరూపగుణవిక్రియాత్తనా,

హేమవత్స్వయమవిక్రియం సదా

బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్తని. 263

వివేకచూడామణి

యచ్చకాస్త్వనవరం పరాత్పరం

ప్రత్యగేకరసమాత్మలక్షణమ్,
సత్యచిత్సుఖ మనస్తమవ్యయం

బ్రహ్మ తత్త్వమసి భావయాత్త్వని. 264

ఉక్తమగ్రమిమమాత్మని స్వయం

భావయ ప్రథితయుక్తిభిర్థియా,
సంశయాదిరహితం కరాంబువ

త్రేన తత్త్వనిగతౌ భవిష్యతి. 265

సంబోధమాత్రం పరిశుద్ధతత్త్వం

విజ్ఞాయ సంఘే సృపవచ్చ సై న్యే,

తదాశ్రయః స్వాత్మని సర్వదా స్థితో

విలాపయ బ్రహ్మణి విశ్వజాతమ్. 266

బుద్ధౌ గుహాయాం సదసద్విలక్షణం

బ్రహ్మసి సత్యం పరమద్వితీయమ్,

తదాత్మనా యోఽత్ర వసేన్ద్రుహాయాం

పునర్న తస్యాజ్గ గుహాప్రవేశః. 267

జ్ఞాతే వస్తుస్యపి బలవతీ వాసనాఽనాదిరేషా

కర్తా భోక్తాప్యహమితి దృఢా యాస్య సంసారహేతుః,

ప్రత్యగ్దృష్ట్యాత్మని నివసతా సాఽపనేయా ప్రయత్నా

స్థుక్తిం ప్రాహు స్తదిహ మునయో వాసనాతానవం యత్.

అహం మమేతి యో భావో దేహాత్మదా వనాత్మని,
అథ్యాసోఽయం నిరస్తవ్యో విదుషా స్వాత్మనిష్ఠయా. 269

జ్ఞాత్వా స్వం ప్రత్యగత్త్వం బుద్ధి తద్వృత్తిసాక్షిణమ్,

సోఽహమిత్యేవ సద్వృత్త్యానాత్మన్యాత్మమతిం జహి. 270

లోకానువర్తనం త్యక్త్వా త్యక్త్వా దేహానువర్తనమ్,

శాస్త్రానువర్తనం త్యక్త్వా స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 271

లోకవాసనయా జన్తోః శాస్త్రవాసనయాపి చ,

దేహవాసనయా జ్ఞానం యథావన్నైవ జాయతే. 272

సంసారకారాగ్రహమోక్షమిచ్ఛ

రయోమయం పాదనిబద్ధశృంఖలమ్,
వదన్తి తద్ జ్ఞాః పటువాసనాత్రయం

యోఽస్మాద్విముక్తః సముపైతి ముక్తిమ్. 273

జరాదిసంసర్గవశాత్ప్రభూత

దుర్లభధూతాగరుదివ్యవాసనా,
సంఘర్షణేనైవ విభాతి సమ్య

గ్విధూయమానే సతి బాహ్యగన్ధే. 274

అస్తః శ్రితానస్తదురస్తవాసనా

ధూలీవిలిప్తా పరమాత్మవాసనా,
ప్రజ్ఞాతిసంఘర్షణతో విశుద్ధా

ప్రతీయతే చస్తనగర్భవత్సుఫటా. 275

అనాత్మవాసనాజాలై స్తిరోధూతాత్మవాసనా,

నిత్యాత్మనిష్ఠయా తేషాం నాశే భాతి స్వయం స్ఫుటమ్. 276

యథా యథా ప్రత్యగవస్థితం మన

స్తథా తథా ముఞ్చతి బాహ్యవాసనాః,
నిశ్చేషమోక్షే సతి వాసనానా

మాత్తానుభూతిః ప్రతిబద్ధశోన్యా. 277

వివేక చూడామణి

- స్వాత్మనేవ సదా స్థితా మనో నశ్యతి యోగినః,
వాసనానాం క్షయశ్చైతః స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 278
- తమో ద్వాభ్యాం రజః సత్త్వాత్సత్త్వం శుద్ధేన నశ్యతి,
తస్మాత్సత్త్వమవప్తభ్య స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 279
- ప్రారబ్ధం పుష్యతి వపురితి నిశ్చిత్వ నిశ్చలః,
ధైర్యమాలంబ్య యత్నేన స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 280
- నాహం జీవః పరం బ్రహ్మేతద్వ్యావృత్తిపూర్వకమ్,
వాసనావేగతః ప్రాప్తస్వాధ్యాసాపనయం కురు. 281
- శ్రుత్యాయుక్త్యా స్వానుభూత్యా
జ్ఞాత్వాసార్వాత్కమాత్మనః,
క్వచిదాభాసతః ప్రాప్త
స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 282
- అనాదానవిసర్గాభ్యామిషన్నాస్తి క్రియా మునేః,
తదేకనిష్ఠయా నిత్యం స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 283
- తత్త్వమస్మాదివాకోఽథ బ్రహ్మైకత్వబోధతః,
బ్రహ్మణ్యాత్కత్వదార్థ్యాయ స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 284
- అహంభావస్య దేహేన్తి న్నిఃశేషవిలయావధి,
సాపథానేన యుక్తాత్స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 285
- ప్రతితిర్దివజగతోః స్వప్నవద్భూతి యావతా,
తావన్నిరస్తరం విద్వేత్ స్వాధ్యాసాపనయం కురు. 286
- నిద్రాయా లోకవార్తాయాః శబ్దాదేరపి విస్తృతే,
క్వచిన్నావసరం దత్వా చింతయాత్తానమాత్మని. 287
- మాతాపిత్రోర్మలోద్భూతం మలమాంసమయం వపుః,
త్వక్త్వా చాణ్డాలక్షద్ధూరం బ్రహ్మీభూయ కృతీ భవ. 288
- స్వప్రకాశమధిష్ఠానం స్వయంభూయ సదాత్మని.
బ్రహ్మీణ్డమపి పిణ్డాణ్డం త్యజ్యతాం మలభాణ్డవత్. 289
- ఘటాకాశం మహాకాశ ఇవాత్తానం పరాత్మని,
విలాప్యాఖండభావేన తూష్ణింభవ సదా మునే. 290
- చిదాత్మని సదానస్తే దేహారూఢామహాంధియమ్,
నివేశ్య లింగముత్సృజ్య కేవలో భవ సర్వదా. 291
- యత్ప్రేష జగదాభాసో దర్పణాన్తః పురం యథా,
తద్బ్రహ్మహమితి జ్ఞాత్వా కృతకృతోఽభవిష్యసి. 292
- యత్సత్యభూతం నిజరూపమాద్యం
చిదద్వయానన్దమరూపమక్రియమ్,
తదేత్య మిథ్యావపురుత్సృజైత
చై ఘటాపవద్దోషముపాత్తమాత్మనః. 293
- సర్వాత్తనా దృశ్యమిదం మృత్యువైవ
నై వాహమగ్ధః క్షణికత్వదర్శనాత్,
జానామ్యహం సర్వమితి ప్రతీతిః
కుతోఽహమాదేః క్షణికస్య సిద్ధ్యేత్. 294

వివేకచూడామణి

అహంపదార్థస్వహమాది సాక్షి
 నిత్యం సుఖప్రావపి భావదర్శనాత్,
 బ్రూతే వ్యాఖ్యో నిత్య ఇతి శ్రుతిః స్వయం
 తత్ప్రీత్యగాత్తా సదసద్విలక్షణః. 295

వికారిణాం స్వవికారవేత్తా
 నిత్యోఽవికారో భవితుం సమర్థాతి,
 మనోరథ స్వప్న సుఖప్తిః సుఖటం
 పునః పునర్ద్వైప్లవసత్త్వమేతయోః. 296

అతోఽభిమానం త్యజి మాంసపిండే
 పిండాభిమానిన్యపి బుద్ధికల్పితే
 కాలత్రయదాధ్యమఖండవోధం
 జ్ఞాత్వాస్వమూక్తానముపైహి శాంతిమ్.
 త్యజాభిమానం కులగోత్రనామ
 రూపాశ్రమేష్యాశ్రమవాశ్రితేషు,
 లింగస్య భర్తాసపి క్షత్త్రతాపీం
 స్వక్యా భవాఖణ్డసుఖస్వరూపః. 298

సస్యన్యే ప్రతిబంధాః పునః సంసారహేతవో దృష్టాః,
 తేషామేషాం మూలం ప్రథమవికారో భవత్యహంకారః
 యావత్ప్యాత్స్వస్య సంబంధోఽహంకారేణ దురాత్మనా,
 తావన్న తేషమాత్మాపి ముక్తివార్తా విలక్షణా. 300

అహంకారగ్రహోస్తుక్తః స్వరూపముపపద్యతే,
 చన్ద్రవద్విమలః పూర్ణః సదాసదః స్వయం ప్రభః. 301
 యో వా పురైషోఽహమితి ప్రతీతో
 బుద్ధ్యా విక్షప్తస్తమసాతి మాధయా,

తస్యైవ నిశ్చేషతయా వినాశే
 బ్రహ్మత్వభావః ప్రతిబంధశూన్యః. 302

బ్రహ్మోనన్దనిధిర్న హాబలవతాహంకారఘోరాహినా
 సంవేష్యాత్తని రక్ష్యతే గుణమయైశ్చైస్త్రిభిర్నస్తకైః,
 విజ్ఞానాఖ్యమహాసినా శ్రుతిమతా విచ్ఛిద్య శీర్షత్రయం
 నిర్మూల్యాహిమిమం నిధిం సుఖకరం ధీరోఽనుభోక్తుంక్షమః.

యావద్వా యతిక్రించిద్విషవోపస్పూర్తిరస్తి చేద్దేహే
 కథమారోగ్యాభవేత్తద్వదహంతాపి యోగినో ముక్త్యై

అహంకారోఽత్యక్తనివృత్త్యాతత్కృతనానావికల్పసంహృత్యా,
 క్షత్వైక్షత్వనిశేకాదయమహామస్తితి విస్తతే తత్త్వమ్. 305

అహంకారేకత్తర్యహమితి మతిం ముచ్చ సహసా
 వికారాత్తన్యాత్ ప్రతిఫలజాపి స్వస్థితిముషి,
 యదథ్యాసాత్ప్రీత్యా జనిన్పుతిజ రాదుగిఖబహుళా
 ప్రతీచశ్చిన్తారే స్తవ సుఖతనోః సంస్పృతిరియమ్. 306

వివేకచూడామణి

- సదైకరూపస్య చిదాత్మనో విభో
 రానన్దమాత్తే రనచన్ద్రకీర్తయేః
 నై వాన్యథా క్వాన్యవికారిణస్తే
 వినాహమథ్యాసమముష్య సంస్మతిః. 307
- తస్మాదహంకారమిమం స్వశత్రుం
 భోక్తుర్నశే కణ్ఠకవత్ప్రీతితమ్,
 విచ్ఛిద్య విజ్ఞానమహాసినా స్ఫుటం
 భుజ్జ్వలితసామ్రాజ్యసుఖం యథేష్టమ్. 308
- తతోఽహమాచేర్షినివ క్ష్య వృత్తిం
 సంత్వక్తరాగః పరమార్థలాభాత్,
 తూష్ణీం సమాస్పృశ్యత్తసుఖానుభూత్యా
 పూర్ణాత్తనా బ్రహ్మణి నిర్వికల్పః. 309
- సమూలకృత్తోఽపి మహానహం పున
 ర్మృగ్యలేఖతః స్యాద్యది చేతసా ఊణమ్,
 సంజీవ్య విక్షేపశతం కరోతి
 నభస్సుతా స్రావృషి వారిదో యథా. 310
- విగృహ్య శత్రోరహమోఽవకాశః
 క్వచిన్న దేయో విషయానుచిన్తయా,
 ఏవ సంజీవనహేతురస్య
 ప్రక్షీణజంబీరతరోరివాంబు. 311
- దేహాత్తనా సంస్థిత ఏవ కామీ
 విలక్షణః కామయితా కథం స్యాత్,
 ఆతోఽర్థసన్ధానపత్వమేవ
 భేదప్రసక్త్యా భవబంధహేతుః. 312
- కార్యప్రవర్ధనా ద్వీజప్రవృద్ధిః పరిదృశ్యతే,
 కార్యనాశాద్ద్వీజనాశస్తస్తాత్కార్యం నిరోధయేత్. 313
- వాసనావృద్ధితః కార్యం కార్యవృద్ధ్యా చ వాసనా,
 వర్ధతే సర్వథా పుంసః సంసారో న నివర్తతే. 314
- సంసారబంధవిచ్ఛిత్త్యై తద్వయం ప్రదహే ద్యతిః,
 వాసనావృద్ధిరెతాభ్యాం చిన్తయా క్రియయా బహిః. 315
- తాభ్యాం ప్రవర్ధమానా సా సూతే సంస్మృతిమాత్మనః,
 త్రయాణాం చ ఊయోపాయః సర్వావస్థాసు సర్వదా. 316
- సర్వత్ర సర్వతః సర్వం బ్రహ్మమాత్రాపలోకనైః
 సద్భావవాసనాదార్ద్యాత్తత్రయం లయమన్నతే
 క్రియానాశే భవేచ్ఛిన్తనాకోఽస్మాద్వాసనాక్షయః,
 వాసనాప్రక్షయో మోక్షః స జీవన్ముక్తి రిష్యతే. 318
- సద్వాసనాస్ఫూర్తినిజ్ఞంభణే సతి
 హ్యసౌ విలీనాత్వహమాదివాసనా,
 ఆతి ప్రకృష్టాప్యరుణప్రభాయాం
 విలీయతే సాధు యథా తమిస్తా. 319
- తమస్తమఃకార్యమనర్థజాలం
 న దృశ్యతే సత్కుడితే దినేశే,
 తథాద్వయానస్తరసానుభూతౌ
 నై వాస్తీ బద్ధో న చ దుఃఖగర్భః. 320

వివేకచూడామణి

దృశ్యం ప్రతీతం ప్రవిలాపయన్ స్వయం
 సన్మాత్రమానందఘనం విభావయన్,
 సమాహితః సన్బహిరస్తరం వా
 కాలం నయేథాః సతి కర్తృబన్ధే. 321

ప్రమాదో బ్రహ్మనిష్ఠాయాం న కర్తవ్యః కదాచన,
 ప్రమాదో మృత్యురిత్యాహ భగవాన్ప్రవృణాః సుతః. 322

న ప్రమాదాదనర్థోఽనోఽన్యో జ్ఞానినః స్వస్వరూపతః,
 తతో మోహస్తతోఽహంధీస్తతో బద్ధస్తతో వ్యథా. 323

విషయాభిముఖం దృష్ట్వా విద్వాంసమపి విస్తృతః,
 విక్షేపయతి కీదోఽపైరోఽహ జారవివ ప్రియమ్. 324

యథా ప్రకృష్టం శైవాలం క్షణమాత్రం న తిష్ఠతి,
 ఆప్యణోతి తథా మాయా ప్రాజ్ఞం వాపి పరాఙ్ముఖమ్. 325

లక్ష్మ్యచ్యుతం చేద్యసి చిత్తమీష
 ద్భహిర్దుఖం సన్నిపతే త్తతస్తతః,
 ప్రమాదతః ప్రచ్యుతకేలకన్దకః
 సోపానసక్త్యా పతితో యథా తథా. 326

విషయేష్వావిశచ్చేతః సంకల్పయతి తద్గుణాన్,
 సమ్యక్సంకల్పనాత్కామః కామాత్పుంసః ప్రవర్తనమ్. 327

తతః స్వరూపవిభ్రంశో విభ్రష్టస్తు పతత్యధః,
 పతితస్య వినా నాశం పునర్నా లోహ ఉక్ష్యతే
 సంకల్పం వద్బయే త్తస్మాత్సర్వాననస్య కాఠణమ్. 328

అతః ప్రమాదాన్న పరోఽస్తి మృత్యు
 ర్వివేకినో బ్రహ్మవిదః సమాధౌ,
 సమాహితః సిద్ధిముపైతి సమ్యక్
 కృమాహితాత్తా భవ సావధానః. 329

జీవతో యస్య కైవల్యం విదేహే చ స కేవలః,
 యత్కించితృశ్యతో భేదం భయం బ్రూతే యజుశ్రుతిః.

యదా కదా వాపి విపశ్చిదేష
 బ్రహ్మణ్యన నైఽప్యణుమాత్ర భేదమ్,
 పశ్యత్యేథాముష్య భయం తదేవ
 యదీక్షితం భిన్నతయా ప్రమాదాత్. 331

శ్రుతిస్తృతిన్యాయశతైర్నిషిద్ధే
 దృశ్యేఽత్ర యః స్వాత్మమతిం కరోతి,
 ఉపైతి దుఃఖోపరి దుఃఖజాతం
 నిషిద్ధకర్తా స మలిఘ్నుచో యథా. 332

సత్యాభిసంధానతో విముక్తో
 మహాత్త్వమాత్మీయముపైతి నిత్యమ్,
 మిథ్యాభిసంధానతస్తు నశ్యే
 ద్దృష్టం తదేతద్దద చోరచోరయోః. 333

యతి రసదనుసంధిం బద్ధహేతుం విహాయ
 స్వయమయమహామస్తీ త్యాత్మదృష్ట్యైవ తిష్ఠేత్,
 సుఖయతి నను నిష్ఠా బ్రహ్మణి స్వాసుఖాత్
 హారతి పరమవిద్యా కార్యదగిఖం ప్రతీతమ్. 334

వివేక చూడామణి

- బాహ్యసుసంధిః పరివృద్ధి యేత్ఫలం
 దుర్వాసనా మేవ తతస్తతోఽధికామ్,
 జ్ఞాత్వా విజ్ఞేకైః పరిహృత్సా బాహ్యం
 స్వాత్మానుసంధిం విచక్షిత నిత్యమ్. 335
- బాహ్యే నిరుద్ధే మనసః ప్రసన్నతా
 మనః ప్రసాదే పరమాత్మ దర్శనమ్,
 తస్మిన్సద్బ్రహ్మే భవబద్ధనాశో
 బహిర్విరోధః పదవీ విముక్తేః. 336
- కః పట్టేతః సన్నదసద్విజ్ఞేకీ
 శ్రుతిప్రమాణః పరమార్థదర్శి,
 జాన్వన్వి కుర్వాదసతోఽవలంబం
 స్వపాతహేతోః శిశువన్ముముక్షుః. 337
- చేహాదినంసక్తిమతో న ముక్తి
 ర్ముక్తస్య దేహాద్యభిషత్సభావః,
 సుప్రస్య నోజాగరణం నజాగ్రతః
 స్వప్నప్రయోర్భిన్నగుణాశ్రయత్వాత్. 338
- అప్రకృతాః స్వం స్థిరజ్జమేషు
 జ్ఞానాత్ నాధారతయా విలోక్య,
 త్యక్తాఖిలోపాధిరభిన్నదూషః
 పూర్ణాత్తనా యః స్థిత ఏష ముక్తః. 339
- సర్వాత్తనా బద్ధవిముక్తిహేతుః
 సర్వాత్తభావాన్న పరోఽస్తి కశ్చిత్,
 దృశ్యాగ్రహే సత్యుపపద్యతేఽసా
 సర్వాత్తభావోఽస్య సదాత్మనిష్ఠయా. 340
- దృశ్యస్యాగ్రహణం కథం సు ఘటతే దేహాత్తనా తిష్ఠతో
 బాహ్యార్థానుభవప్రసక్తమనస్తత్త్రియాం కుర్వతః,
 సన్నస్త్వాఖిలధర్మకర్తవిషయైర్నిత్యాత్మనిష్ఠాపరై
 స్తత్త్వజ్ఞైః కరణీయమాత్మని సదానందేచ్ఛుభిర్యత్నతః. 341
- సర్వాత్మసిద్ధయే భిక్షోః కృతశ్రవణకర్తణః,
 సమాధిం విదధాత్మేషా శాన్తీ దాస్త ఇతి శ్రుతిః. 342
- ఆరూఢశక్తేరహమో వినాశః
 కర్తం న శక్యః సమాసాపి పట్టితైః,
 యే నిర్వికల్పాఖ్యసమాధినిశ్చలా
 స్తాన స్థరాన స్థభవా హి వాసనా. 343
- అహంబుద్ధ్యైవ మోహిన్యా యోజయిత్వావృత్తేర్బలాత్,
 విక్షేపశక్తిః పురుషం విక్షేపయతి తద్దుడైః. 344
- విక్షేపశక్తి విజయో విషయో విభాతుం
 నిశ్చేషమాపరణశక్తినిష్పత్త్యభావే,
 దృగ్మృశ్యయోః స్ఫుటపయోజలవద్విభాగే
 సశ్చేత్తదావగమాత్మని చ స్వభావాత్,
 నిస్సంకయేన భవతి ప్రతిబద్ధకూన్యో
 విక్షేపణం న హి తదా యది చేచ్ఛుషార్థే. 345

వివేకచూడామణి

సమ్యక్సేవకః స్ఫుటబోధజన్యో
 విభజ్య దృగ్మౌళ్యపదార్థతత్త్వమ్,
 చింతి మాయాకృతిమోహబంధం
 యస్మా ద్విముక్తస్య పునర్న సంసృతిః. 346

పరాపరై కత్వవివేక పహ్నిక
 దహేత్యవిద్యాగహనం హ్యేషం
 కిం స్యాత్పునః సంసరణస్య బీజ
 మద్వైతభావం సముపేయుషోఽస్య. 347.

ఆవరణస్య నివృత్తిభవతి చ సమ్యక్పదార్థదర్శనతః,
 మిథ్యాజ్ఞానవినాశ స్తద్వద్విక్షేపజనితమకఖనివృత్తిః. 348

ఏతత్త్రితయం దృష్టం సమ్యగ్జ్ఞాస్వరూపవిజ్ఞానాత్,
 తస్మాద్వస్తు సతత్త్వం జ్ఞాతవ్యం బంధముక్తయే విదుమా. 349

అయోగ్యి యోగాదివ సత్సమన్వయా
 న్నాత్రాదిహాపేణ విజృంభతే ధీః,
 తత్కార్యమేతత్త్రితయం యతో మృషా
 దృష్టం భ్రమస్వప్నమనోరథేషు. 350

తతో వికారాః ప్రకృతేహంముఖా
 దేహవసానా విషయాశ్చ సర్వే,
 క్షణేఽస్యథాభావిన ఏష ఆత్మా
 నోదేతి నాప్యేతి కదాపి నాన్యథా. 351

నిత్యాద్యయాఖణ్ణాదిదేకరూపా
 బుద్ధ్యాదినాక్షీ సదసద్విలక్షణః,
 అహంపదప్రత్యయలక్షితాః
 ప్రత్యక్షదానన్దఘనః పరాత్మా. 352

ఇత్థం విసశ్చిత్సదసద్విభజ్య
 నిశ్చిత్త్య తత్త్వం నిజబోధదృష్ట్యా,
 జ్ఞాత్వా స్వమాత్మాసమఖణ్ణాబోధం
 తేభ్యో విముక్తః స్వయ మేవ శామ్యతి. 353

అజ్ఞాన హృదయగ్రస్తే ర్నిశ్చేషవిలయస్తదా,
 సమాధినావికల్పేన యదాద్వైతాత్త దర్శనమ్. 354

త్వమహమిదమితీయం కల్పనా బుద్ధిదోషా
 త్ప్రభవతి పరమాత్మన్యద్యయే నిర్విశేషే,
 ప్రవిలసతి సమాధావస్య సర్వో వికల్పో
 విలయనముపగచ్ఛేద్వస్తుతత్త్వావధృత్యా. 355

శాస్త్రో దాస్తః పరముపరతః త్వాన్తియుక్తః సమాధిం
 కుర్వన్నిత్యం కలయతి యతిః స్వస్వ సర్వాత్తభావమ్,
 తేనావిద్యాతిమిరజనితాన్సాధు దగ్ధ్వా వికల్పా
 సృష్టాకృత్యా నివసతి సుఖం నిష్క్రియోనిర్వికల్పః.

సమాహితా యే ప్రవిలాప్య బాహ్యం
 శ్రోత్రాది చేతః స్వమహం చిదాత్మని,
 త ఏవ ముక్తా భవపాశబంధై
 రాన్యే తు పాలోక్ష్యకథాభిథాయినః. 357

వివేకచూడామణి

- ఉపాధిభేదాత్స్వయమేవ భిష్యతే
 చోపాధ్యపోహే స్వయమేవ కేవలః,
 తస్మాదుపాధేర్విలయాయ విద్యా
 స్వసేత్సదా కల్పసమాధినిష్ఠయా. 358
- సతి సక్తో నరో యాతి సద్భావం హ్యేకనిష్ఠయా,
 కీటకో శ్రమరం ధ్యాయన్శ్రమత్వాయ కల్పతే. 359
- క్రియాస్తరాసక్తిమపాస్య కీటకో
 ధ్యాయన్యథాలిం వ్యాలిభావమృచ్ఛతి,
 తథైవయోగీ పరమాత్మతత్త్వం
 ధ్యాయన్వై సమాయాతి తదేకనిష్ఠయా. 360
- అతీవ సూక్ష్మం పరమాత్మతత్త్వం
 న స్థూలదృష్ట్యా ప్రతిపత్తుమ్హతి,
 సమాధినాత్వైస్తసుసూక్ష్మవృత్త్యా
 జ్ఞాతవ్యమార్యైరతిశుద్ధబుద్ధిభిః. 361
- యథా సువర్ణం పుటపాకశోధితం
 త్వక్త్వా మలం స్వాత్మగుణం సమృచ్ఛతి,
 తథా మనః సత్త్వైరజస్తమోమలం
 ధ్యాయేన సంత్యజ్య సమేతి తత్త్వమ్. 362
- నిరస్తరాఖ్యాసవశా త్రవిత్థం
 ఒకల్పం మనో బ్రహ్మాణి లీయతే యదా,
 తదా సమాధిః స వికల్పరజితః
 స్వతోఽద్వయానన్దరసానుభావకః. 363
- సమాధినానేన సమస్తవాసనా
 గ్రన్థేనాశోఽఖిలకర్తనాశః,
 అస్తస్థహిః సర్వత ఏవ సర్వదా
 స్వరూపవిస్ఫూర్తిరయత్నతః స్యాత్. 364
- శ్రుతేః శతగుణం విద్యాస్తననం మననాదపి,
 నిదిధ్యాసం లక్షగుణమన్దం నిర్వికల్పకమ్. 365
- నిర్వికల్పకసమాధినా స్ఫుటం
 బ్రహ్మతత్త్వమవగమ్యతే ధృఢమ్,
 నాన్యథా చలతయా మనోగతేః
 ప్రత్యయా క్షరవిమిశ్రితం భవేత్. 366
- ఆతః సమాధత్స్వ యతేన్ద్రియః సదా
 నిరస్తరం శాస్త్రమనాః ప్రతీచి,
 విధ్వంసయ ధ్వాస్తమనాద్యవిద్యయా
 కృతం సదేకత్వవిలోకనేన. 367
- యోగస్య ప్రథమం ద్వారం వాఙ్మిరోఘోఽపరిగ్రహః,
 నిరాశా చ నిరీహః చ నిత్యమేకాన్తశీలతా. 368
- ఏకాన్తస్థితిర్నిర్మోహపమణే హేతుర్దమచ్ఛేతసః
 సంరోధే కరణం శమేన విలయం యాయాదహంవాసనా,
 తేనాన్దరసానుభూతిరచలా బ్రాహ్మీ సదా యోగిన
 స్తస్మాచ్చిత్తనిరోధ ఏవ సతతం కార్యః ప్రయత్నాన్మునేః. 369
- వాచం నియచ్ఛాత్తని తం నియచ్ఛ
 బుద్ధౌ ధియం యచ్ఛ చ బుద్ధిసాక్షిణి,
 తం చాపి పూర్ణాత్మని నిర్వికల్పే
 విలాప్య శాన్తిం పరమాం భజస్య. 370

వివేకచూడామణి

దేహస్రాణ్డ్రీయమనోబుద్ధ్యాదిభిరుపాధిభిః,
యైర్నైర్నైర్నైర్నైః సమాయోగస్తత్తద్భావోఽస్య యోగినః.
తన్నిపృత్యా మునేః సమ్యక్సర్వోపరమణం సుఖమ్,
సంపృశ్యతే సదానన్దరసానుభవస్థలః. 372

అస్తస్యాగో బహిస్త్యాగో విరక్తస్యైవ యుజ్యతే,
త్యజత్యస్తస్పహిఃసంగం విరక్తస్తు ముముక్షుయా. 373

బహిస్తు విషయైః సంగః తథాన్దరవామాదిభిః,
విరక్త ఏవ శక్నోతి త్యక్తు బ్రహ్మణి నిస్థితః. 374

వైరాగ్యబోధా పురుషస్య పఠీవత్
పఠౌ విజానీహి విచక్షణ త్వమ్,
విముక్తిసాధా గ్రలతాధిరోహణం
తాభ్యాం వినా నాన్యతరేణ సిద్ధ్యతి. 375

అత్యన్తవై రాగ్యవతః సమాధిః
సమాహితస్యైవ దృఢప్రబోధః,
ప్రబుధతత్త్వ స్యహి బద్ధముక్తి
ర్షకాత్తనో నిత్యసుఖానుభూతిః. 376

వైరాగ్యాన్న పరం సుఖస్య జనకం పశ్యామి వశ్యాత్మన -
స్తచ్చేచ్ఛుద్ధతరాత్మబోధసహితం స్వారాజ్యసామ్రాజ్యదుక్ః
ఏతద్వైరమజస్రముక్తియువతేర్యస్మాత్త్వమస్మాత్పరం
సర్వత్రాస్పృహయా సదాత్మవి సదా ప్రజ్ఞాం కురు శ్రీయ సే

అశాం చిన్ది విషోపయేషు విషమేష్వేషైవ మృత్యోః కృతి -
స్త్యత్వా జాతికులాధమేష్వభిమతిం ముంచాతిమాతాత్క్రియాః
దేహోదావసతి త్యజాత్మధిషణాం ప్రజ్ఞాం కురుష్వాత్మని
త్వం ద్రష్టాస్యమలోఽపి నిర్వయపరం బ్రహ్మోసి యద్వస్తుతః

అత్యై బ్రహ్మణిమానసం దృఢతవంసంస్థాస్య బాహ్యేన్ద్రియం
స్థానానే వినివేశ్య నిశ్చలతనుశ్చోపేక్ష్య దేహస్థితిమ్,
బ్రహ్మైక్యముపేత్య తన్నయతయా చాఖిణ్ణవృత్త్యానిశం
బ్రహ్మసన్దరసం పిబాత్తనిముదా శూనైః కిమనైర్భ్రమైః.

అనాత్మచిన్తనం త్యక్త్వా కశ్చలం దుఃఖకారణమ్,
చిన్తయాత్వానమానన్దరూపం యస్తుక్తికారణమ్. 380

ఏష స్వయంబోధ్విరశేషసాక్షి
స్జ్ఞానశోశే విలసత్యజస్రమ్,
అత్యం విధాయైనమసద్విలక్షణ
మఖిణ్ణవృత్త్యాత్తయానుభావయ. 381

ఏతమచ్ఛిన్నయా వృత్త్యా ప్రత్యయాన్ద్రశూన్యయా,
ఉల్లేఖయన్విజానీయాత్స్వప్నరూపతయా సుఖటమ్. 382

అత్రాత్మత్వం దృఢీకుర్వన్న హమాదిషు సంత్యజన్,
ఉదాసీనతయా తేషు తస్థేద్ధటపటాఽవతే. 383

విశుద్ధమన్వఃకరణం స్వయావే
నివేశ్య సాక్షిణ్యవబోధమాత్రే,
శనైః శనైర్నిశ్చలతాముపానయ
స్పూర్ణత్వమేవాసు విలోకయే త్తతః. 384

వివేకచూడామణి

దేహేన్ద్రియప్రాణమనోహమాదిభిః
 స్వాజ్ఞానకృతైరఖిలైరుపాధిభిః,
 విముక్తమాత్మానమఖిలరూపం
 పూర్ణం మహాకాశమివావలోకయేత్ . 385

ఘటకలశకుసూలసూచి ముఖ్యై
 ర్గనముపాధిశతైర్విముక్తమేకమ్,
 భవతి న వివిధం తథైవ శుద్ధం
 పరమహమాదివిముక్తమేకమేవ. 386

బ్రహ్మదిస్తుబపర్యన్తా మృషామాత్మా ఉపాధయః,
 తతః పూర్ణం స్వమాత్మానం పశ్యేదేకాత్మనా స్థితమ్. 387

యత్ర భ్రాంత్యా కల్పితం తద్వివేకే
 తత్తన్మాత్రం వైవ తస్మాద్విభిన్నమ్
 భ్రాంతేర్నాశే భ్రాంతిదృష్టాహితత్వం
 రజ్జిస్తద్యద్విశ్వమాత్మస్వరూపం. 388.

స్వయం బ్రహ్మ స్వయం విష్ణుః స్వయమింద్రః స్వయం శివః
 స్వయం విశ్వమిదం సర్వం స్వస్మాదన్యన్న కించన 389.

ఆత్మః స్వయం చాపి బహిః స్వయం చ
 స్వయం పురస్తాత్స్వయమేవ పశ్చాత్,
 స్వయం హ్యవాచ్యాం స్వయమప్యదీచ్యాం
 తథోపరిష్టాత్స్వయమప్యధస్తాత్. 390

తనజ్గఢేనభ్రమబుద్ధుదాది
 సర్వం స్వరూపేణ జలం యథా తథా,
 చిదేవ దేహాద్యహమన్తమేత
 త్సర్వం చిదేవైకరసం విశుద్ధమ్. 391

సదేవేదం సర్వం జగదవగతం వాజ్ఞనసయోః
 సతోఽన్యన్నాన్త్యేవ ప్రకృతిపరసీమ్ని స్థితవతః,
 పృథక్కింమృత్స్నియాః కలశఘటకుంభాద్యవగతం
 వదత్యేష భ్రాన్తస్తమహమితి మాయామదిరయా.

క్రియాసమభిహారేణ యత్ర నాన్యదితి శ్రుతిః,
 బ్రవీతి ద్వైతరాహిత్యం మిథ్యాభ్యాసనివృత్తయే. 393

ఆకాశవన్నిర్మలనిర్వికల్ప
 నిఃసీమనిస్పృష్టననిర్వికారమ్,
 అన్తర్బహిఃశూన్యమనన్యమద్యయం
 స్వయం వగం బ్రహ్మ కిమస్తి బోధ్యమ్. 394

వక్తవ్యం కిము విద్యతే త్ర బహుథా బ్రహ్మైవ జీవఃస్వయం
 బ్రహ్మైవైతజగదాపరాణు సకలం బ్రహ్మస్వీతీయం శ్రుతేః,
 బ్రహ్మైవాహమితి ప్రబుద్ధమతయః సంత్యక్తబాహ్యఃస్ఫుటం
 బ్రహ్మీభూయ వసన్తి సంతతశ్చిదానన్దాత్మనైవ ద్రువమ్. 395

జహి మలమయశోశేఽహంధియోతాపిశాశాం
 ప్రసభమనిలకల్పే లింగదేహేఽపి పశ్చాత్,
 నిగమగదితకీర్తిం నిత్యమానన్దమూర్తిం
 స్వయమితి పరిచీయ బ్రహ్మరూపేణ తిష. 396

వివేక చూడామణి

శవాకారం యావద్భజతి మచుజస్తాచరణవిః

పరేభ్యః స్యాత్క్లౌశో జననమరణవ్యాధీనిరయాః,
 యదాత్తానం శుద్ధం కలయతి శివాకారమచలం
 తదా తేభ్యో ముక్తో భవతి హి తదాహ శ్రుతిరపి,

స్వాత్మస్వార్షితాశేషాభాసవస్తునిరాసతః,
 స్వయమేవ పరం బ్రహ్మ పూర్ణమద్వయమక్రియమ్, 398

సమాహితాయాం సతి చిత్తవృత్తై
 పరాత్త్వని బ్రహ్మాణి నిర్వికల్పే,
 న దృశ్యతే కశ్చిదయం వికల్పః
 ప్రజల్పమాత్రః పశిష్యతే తతః, 399

అసత్కల్పో వికల్పోఽయం విశ్వమిత్యేకవస్తుని,
 నిర్వికారే నిరాకారే నిర్విశేషే భిదా కుతః, 400

ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాదిభావశూన్యైక వస్తుని,
 నిర్వికారే నిరాకారే నిర్విశేషే భిదా కుతః, 401

కల్పార్ణవ ఇవాత్మస్తపరిపూర్ణైకవస్తుని,
 నిర్వికారే నిరాకారే నిర్విశేషే భిదా కుతః, 402

తేజసీవ తమో యత్ర విలీనం భ్రాన్తికారణమ్,
 అప్యితీయే పరే తత్త్వే నిర్విశేషే భిదా కుతః, 403

ఏకాత్మకే పరే తత్త్వే భేదవార్తా కథం భవేత్,
 సుషుప్తౌ సుఖమాత్రాయాం భేదః కేనావలోకితః, 404

న హ్యస్తి విశ్వం పతత్త్వబోధా
 త్సదాత్త్వని బ్రహ్మాణి నిర్వికల్పే,
 కాలత్రయే నాప్యహిరిక్షితో గుణే
 న హ్యంబుబిన్దుః మృగతృప్తికాయామ్, 405

మాయామాత్ర మిదం ద్వైతమద్వైతం పరమార్థతః,
 ఇతి బ్రూతే శ్రుతిః సాక్షాత్సుషుప్తావసుభూయతే, 406

అనన్యత్వమధిష్ఠానాదారోప్యస్య నిరీక్షితమ్,
 ఋణైరజ్ఞసర్పాదౌ వికల్పో బ్రాన్తిజీవనః, 407

చిత్తమూలో వికల్పోఽయం చిత్తాథాపే న కశ్చన
 ఆతశ్చిత్తం నమాదేహి ప్రత్యగ్రహపే పరాత్మని, 408.

కిమపి సతతబోధం కేవలానందయాపం
 నిగుపమమతివేలం నిత్యముక్తం నిరీహమ్,
 నిరవధి గగనాభం నిష్కలం నిర్వికల్పం
 హృది కలయతి విద్వాన్బ్రహ్మపూర్ణం సమాధౌ.

ప్రకృతివికృతిహోన్యం భావనాతీతభావం
 సమకస మసమానం మానసం బద్ధదూరమ్,
 సిగమవచనసిద్ధం నిత్యమస్తత్ప్రసిద్ధం
 హృది కలయతి విద్వాన్బ్రహ్మపూర్ణం సమాధౌ, 410

అజరమమరమస్తా భాసవస్తు స్వయాపం
 స్తిమితసలిలరాశి ప్రఖ్యమాఖ్యాపిహీనమ్,

శమితగుణవికారం కాశ్వతం శాన్తమేకం
 హృది కలయతి విద్వాన్బ్రహ్మపూర్ణం సమాధౌ.

వివేకచూడామణి

- సమాహితాన్తకరణః స్వయాహా
 విలోకయాత్తానమఖిన్ద్రైభవమ్,
 విచ్ఛిన్న బంధం భవగర్భగర్భిలం
 యత్నేన పుంస్తస్యం సఫలీకుకుష్టమ్. 412
- సర్వోపాధివినిర్ముక్తం సచ్చిదానందమద్యయమ్,
 భావయాత్తానమాత్మస్థం న భూయః కల్పనేఽధ్వనే. 413
- ఛాయేవ పుంసః పరిదృశ్యమాన
 మాభాసయాపేణ ఫలానుభూత్యా,
 శరీరమారాచ్ఛవవన్నిరస్తం
 పునర్న సంధత్త ఇదం మహాత్మా. 414
- సతతవిమలబోధాన్వయాఽం సమేత్య
 త్యజ జడమలయాపోపాధిమేతం సుదూరే,
 అథ పునరపి నైవ స్త్యతాం వాస్తవస్తు
 స్తరణవిషయభూతం కల్పితే కుత్యనాయ. 415
- సమూలమేతప్పరిదహ్యా వహ్నా
 సదాత్తని బ్రహ్మణి నిర్వికల్పే,
 తతః స్వయం సిత్యవిశుద్ధబోధా
 న్నాత్మనా త్పతే విజ్వరిషః. 416
- ప్రాబ్ధసూత్రగ్రహణం శరీరం
 ప్రయాతు వా తిష్ఠతు గోరివ స్రక్,
 న తత్పునః పశ్యతి తత్త్వవేత్తా
 న్నాత్మని బ్రహ్మణి లీనవృత్తిః. 417
- అఖణ్డానందమాత్మానం విజ్ఞాయ స్వస్వరూపతః
 కిమిచ్ఛన్నస్యవా హేతోర్దేహం పుష్టాతి తత్త్వవిత్. 418
- సంసిద్ధస్య ఫలం త్వేతజీవన్ముక్తస్య యోగినః,
 బహిరంతః సదానందరసాస్వాదనమాత్మని. 419
- వై రాగ్యస్య ఫలం బోధో బోధస్యోపరతిః ఫలమ్,
 స్వానందానుభవాచ్ఛాన్తిరేషైవోపరతేః ఫలమ్. 420
- యద్యుత్తరోత్తరాభావః పూర్వపూర్వం తు నిష్ఫలమ్,
 నివృత్తిః పరమా తృప్తిరానందోఽనుపమః స్వతః. 421
- దృష్టదుఃఖభేష్యసుద్వేగో విద్యాయాః ప్రస్తుతం ఫలమ్,
 యత్కృతం భ్రాన్తివేళాయాం నానాకర్త జగుస్పితమ్,
 పశ్చాన్నరో వివేకేన తత్కథం కర్తుమ్హతి. 422
- విద్యాఫలం స్యాదసతో నివృత్తిః
 ప్రవృత్తిరజ్ఞానఫలం తదీక్షితమ్,
 తజ్జ్ఞయోర్యత్సగతృష్ణి కాదా
 నో చేద్విదాం దృష్టఫలం కిమస్మాత్. 423
- అజ్ఞానహృదయగ్రన్ధేనాశో యద్యశేషతః,
 అనిచ్ఛోర్విషయః కిం ను ప్రవృత్తేః కారణం స్వతః. 424
- వాసనానుదయో భోగ్యే వై రాగ్యస్య తదావధిః,
 అహంభావోదయాభావో బోధస్య పరమావధిః,
 లీనవృత్తేరనుత్పత్తిర్కర్యాదోపరతేస్తు సా. 425

వివేకచూడామణి

- బ్రహ్మకారతయా సదా స్థితతయా నిర్దుక్తబాహ్యార్థభీ
 రన్యాయేదితభాగ్యభాగకలనో నిద్రాలువద్బాలవత్ ,
 స్వప్నాలోకితలోకవజ్జగదిదం పశ్యన్కన్వచిల్లభ్రుభీ
 రాస్తే కశ్చిదనన్తపుణ్యఫలభుగ్ధన్యః స మాన్యో భువి. 426
- స్థిత ప్రజ్ఞో యతిరయం యః సదానన్దమశ్నుతే,
 బ్రహ్మజ్యేష్ఠ విలీనాత్తా నిర్వికారో వినిష్క్రియః. 427
- బ్రహ్మత్తనోః శోధితయోరేకభావావగాహినీ,
 నిర్వికల్పా చ చిన్తాత్రా వృత్తిః ప్రజ్ఞేతి కథ్యతే,
 సా సర్వదా భవేద్యస్య స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 428
- యస్య స్థితా భవేత్ప్రజ్ఞా యస్యానన్దో నిరంతరః,
 ప్రపంచో విస్తృతప్రాయః స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 429
- లీనధీరపి జాగర్తి యో జాగర్ధ్రవర్జితః,
 బోధో నిర్వాసనో యస్య స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 430
- శాన్తసంసారకలనః కలావానపి నిష్కలః,
 యః సచిత్తోఽపి నిశ్చిత్తః స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 431
- వర్తమానేఽపి దేహేఽస్తిన్శ్చాయావదనువర్తిని,
 అహంతామమతాభావో జీవన్ముక్తస్య లక్షణమ్. 432
- అతీతాననుసంధానం భవిష్యదవిచారణమ్,
 బౌదాసీన్యమపి ప్రాప్తే జీవన్ముక్తస్య లక్షణమ్. 433
- గుణదోషవిశిష్టేఽస్తిన్స్వభావేన విలక్షణే,
 సర్వత్ర సమదర్శిత్వం జీవన్ముక్తస్య లక్షణమ్. 434
- ఇష్టానిష్టార్థసంప్రాప్తౌ సమదర్శితయాత్మని,
 ఉభయత్రావికారీత్వం జీవన్ముక్తస్య లక్షణమ్. 435
- బ్రహ్మనన్దరసాస్వాదాసక్తచిత్తతయా యతేః,
 ఆన్తర్బహిరవిజ్ఞానం జీవన్ముక్తస్య లక్షణమ్. 436
- దేహేన్ద్రియాదా కర్తవ్యే మమాయంభావవర్జితః,
 బౌదాసీన్యేన యత్తిష్ఠేత్స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 437
- విజ్ఞాత ఆత్మనో యస్య బ్రహ్మభావః శ్రుతేర్బలాత్,
 భవబన్ధవినిర్దుక్తః స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 438
- దేహేన్ద్రియేష్వహంభావ ఇదంభావన్తదన్యకే,
 యస్య నో భవతః క్వాపి స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 439
- న ప్రత్యగ్బ్రహ్మణోర్భేదం కదాపి బ్రహ్మసర్గయోః,
 ప్రజ్ఞయా యో విజానాతి స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 440
- సాధుభిః పూజ్యమానేఽస్తిన్పిడ్యమానేఽపి దుర్జనైః,
 సమభావో భవేద్యస్య స జీవన్ముక్త ఇష్యతే. 441
- యత్ర ప్రవిష్టా విషయాః పరేరితా
 నదీప్రవాహో ఇవ వారిరాశౌ,
 లీనన్తి సన్తాత్రతయా న విక్రియా
 ముత్పాదయన్త్యేవ యతిర్విముక్తః. 442

వివేకచూడామణి

- విజ్ఞాత బ్రహ్మతత్త్వస్య యథాపూర్వం న సంస్మృతిః,
అస్మి చేన్న స విజ్ఞాత బ్రహ్మభావో బహిర్దుఖః. 413
- ప్రాచీనవాసనా వేగాదసా సంసృతీతి చేత్,
న స దేకత్వవిజ్ఞానాన్తస్థిభవతి వాసనా. 444
- అత్కృత ప్రకాముకస్యాపి వృత్తిః కుణ్ఠతి మాతరి,
తన్మైవ బ్రహ్మణి జ్ఞాతే పూర్ణానందే మనీషిణః. 445
- నిదిభ్యాసనశీలస్య బాహ్యప్రత్యయ ఈక్ష్యతే,
బ్రవీతి శ్రుతిరేతస్య ప్రారబ్ధం ఫలదర్శనాత్. 446
- సుఖాద్యనుభవో యావత్తావత్ప్రకృష్టమిష్యతే,
ఫలోదయః క్రియాపూర్వో నిష్క్రియో న హి కుత్రచిత్. 447
- అహం బ్రహ్మేతి విజ్ఞానాత్కల్పకోటిశతార్జితమ్,
సంసృతం విలయం యాతి ప్రబోధాత్స్వప్నకర్తవత్. 448
- యత్కృతం స్వప్నవేళాయాం పుణ్యం వా పాపముల్బణమ్,
సుప్తాత్తితస్య కిం తత్స్యత్స్వర్గాయ నరకాయ వా. 449
- స్వమసంగముదాసీనం పరిజ్ఞాయ నభో యథా,
న శ్లిష్యతే యతిః కించిత్కదాచిద్భావి కర్తభిః. 450
- న నభో ఘటయోగేన సురాగంధేన లిప్యతే,
తథాత్తోపాధియోగేన తద్ధర్మైర్నైవ లిప్యతే. 451
- జ్ఞానోదయాత్పురారబ్ధం కర్మ జ్ఞానాన్న నశ్యతి,
అదత్త్వా స్వఫలం లక్ష్మ్యముద్దిశో వ్యతస్సప్తబాణవత్. 452
- వ్యాఘ్రీబుద్ధ్యా వినిర్దుశో బాణః పశ్చాత్తు గోమతా,
న తిష్ఠతి చినత్త్యేవ లక్ష్మ్యం వేగేన నిర్భరమ్. 453
- ప్రారబ్ధం బలవత్తరం ఖలు విదాం భోగేన తస్య క్షయః
సమ్యజ్ఞానహుతాశనేన విలయః ప్రాకస్సంచితాగామినామ్,
బ్రహ్మైక్యమవేక్ష్య తన్నయతయా యే సర్వదాసంస్థితా
నేహంతత్త్రితయం న హి క్వచిదపి బ్రహ్మైవ తే నిర్దణమ్.
- ఉపాధితాదాత్మ్యనిహీనకేవల
బ్రహ్మత్తనైవాత్మని తిష్ఠతో మునేః,
ప్రారబ్ధసద్భావకథా న యుక్తా
స్వప్నార్థసంబంధకథేవ జాగ్రతః. 455
- న హి ప్రబుద్ధః ప్రతిభాసదేహీ
దేహోపయోగిన్యపి చ ప్రవశ్యే,
కరోత్యహంతాం మమతామిదంతాం
కిం తు స్వయం తిష్ఠతి జాగరణ. 456
- న తస్య మిథ్యాస్థసమర్థనేచ్ఛా
న సంగ్రహస్తజ్జగతోఽపి దృష్టః,
తత్రానువృత్తిర్యది చేస్త్వపార్థే
న నిద్రయా ముక్త ఇతిష్యతే భ్రావమ్. 457
- తద్వత్పరే బ్రహ్మణి వర్తమానః
సదాత్తనా తిష్ఠతి నాన్యదీక్షితే,
స్తృతిర్యథా స్వప్నవిలోకితార్థే
తథా విదః ప్రాశనమోచనాదౌ. 458
- కర్మణా నిర్మితో దేహః ప్రారబ్ధం తస్య కల్పితామ్,
నానాదేరాత్మనో యుక్తం నైవాత్తా కర్మనిర్మితః. 459
- అజో నిత్య ఇతి బ్రూతే శ్రుతిరేమా త్వమోఘవాక్,
తదాత్తనా తిష్ఠతోఽస్య కుతః ప్రారబ్ధకల్పనా. 460

వివేకచూడామణి

ప్రారబ్ధం సిద్ధ్యతి తదా యదా దేహాత్మనా స్థితిః,
 దేహాత్మభావో నైవేషః ప్రారబ్ధం త్యజ్యతామతః,
 శరీరస్యాపి ప్రారబ్ధకల్పనా భ్రాన్తిరేవ హి. 461

అధ్యస్తస్య కుతః సత్త్వముసత్త్వస్య కుతో జనిః,
 ఆజాతస్య కుతో నాశః ప్రారబ్ధమసతః కుతః. 462

జ్ఞానేనాజ్ఞానకార్యస్య సమూలస్య లయో యది,
 తిష్ఠత్యయం కథం దేహ ఇతి శంకావతో జడాన్,
 సమాధాతుం బాహ్యదృష్ట్యా ప్రారబ్ధం వదతి శ్రుతిః. 463

న తు దేహాదిసత్యత్వబోధనాయ విపశ్చితామ్,
 యతః శ్రుతేరభిప్రాయః పరమార్థైకగోచరః. 464

పరిపూర్ణమనాద్యస్తమప్రమేయమవిక్రియమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 465

సద్భవం చిద్భవం నిత్యమానన్దఘనమక్రియమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 466

ప్రత్యగేకరసం పూర్ణమనన్తం సర్వతోముఖమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 467

అహేయమనుపాదేయమనాధేయమనాశ్రయమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 468

నిర్గుణం నిష్కలం సూక్ష్మం నిర్వికల్పం నిరంజనమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 469

అనిరూప్యస్వరూపం యస్మిన్ వాచామగోచరమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 470

సత్సమృద్ధం స్వతఃసిద్ధం శుద్ధం బుద్ధమనీదృశమ్,
 ఏకమేవాద్యయం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన. 471

నిరస్తరాగా నిరపాస్తభోగాః
 శాస్తాః సుదాస్తా యతయో మహాస్తాః,
 విజ్ఞాయ తత్త్వం పరమే తదస్తే
 ప్రాప్తాః పరాం నిర్వృతిమాత్మయోగాత్. 472

భవానవీదం పరతత్త్వమాత్మనః
 స్వరూపమానన్దఘనం విచార్య,
 విధూయ మోహం స్వమనః ప్రకల్పితం
 ముక్తః కృతార్థో భవతు ప్రబుద్ధః. 473

సమాధినా సాధు వినిశ్చలాత్మనా
 పశ్యాత్తతత్త్వం స్ఫుటబోధచతుషా,
 నిఃసంశయః సమ్యగపేక్షితశ్చే
 చ్ఛ్చురతః పదార్థో న పునర్వికల్పతే. 474

స్వస్యావిద్యాబన్ధసంబన్ధమోక్షో
 త్సత్యజ్ఞానానన్దరూపాత్మలభ్యో,
 శాస్త్రం యుక్తేరేకేకోక్తిః ప్రమాణం
 చాస్తసిద్ధా స్వానుభూతిః ప్రమాణమ్. 475

బన్ధో మోక్షశ్చ తృప్తిశ్చ చిన్తారోగ్యతుఢాదయః,
 స్వేనైవ వేద్యా యద్విజ్ఞానం పరేషామానుమానికమ్. 476

తటస్థితా బోధయన్తి గురవః శ్రుతయో యథా,
 ప్రజ్ఞయైవ తరేద్విద్వానీశ్వరానుగృహీతయా. 477

వివేకచూడామణి

స్వానభూత్యా స్వయం జ్ఞాత్వా స్వమాత్మానమఖణ్డితమ్,
 సంసిద్ధః సుసుఖం తిష్ఠే న్నిర్వికల్పాత్తనాత్తని. 473

వేదాస్త సిద్ధాస్త నిరుక్తిరేషా
 బ్రహ్మైవ జీవః సకలం జగచ్చ,
 అఖణ్డయాపస్థితిరేవ మోక్షో
 బ్రహ్మద్వితీయే శ్రుతయః ప్రమాణమ్. 479

ఇతి గురువచనాచ్ఛ్చుతిప్రమాణా
 త్వరమవగమ్య సతత్త్వమాత్మయుక్త్యా,
 ప్రశమితకరణః సమాహితాత్మా
 క్వచిదచలాకృతిరాత్మసిద్ధితోఽభూత్. 480

కంచితకాలం సమాధాయ పరే బ్రహ్మణిమానసమ్,
 వ్యుత్థాయ పరమానందాదిదం వచనమబ్రవీత్. 481

బుద్ధిర్విసప్తా గలితా ప్రవృత్తి
 ర్భ్రహ్మత్తనోరేకతయాధిగత్యా,
 ఇదం న జానేఽప్యనిదం న జానే
 కిం వా కియద్వా సుఖమస్య పారమ్. 482

వాచా వక్త్రమశక్యమేవ మనసా మన్తం న వా శక్యతే
 స్వానందామృతపూరపూరితపరబ్రహ్మంబుధే ర్వైభవమ్,
 అంభోరాశివిశీర్షవారికశిలాభావం భజన్తే మనో
 యస్యాంశాంశలవే వీలీనమధునానన్దాత్తనా నిర్వృతమ్. 483

క్వ గతం కేన వా సీతం కుత్ర లీనమిదం జగత్,
 అధునైవ మయా దృష్టం నాస్తి కిం మహదద్భుతమ్. 484

కిం హేయం కిముపాదేయం కిమన్యత్కిం విలక్షణమ్,
 అఖణ్డానన్దపీయూషవూర్ణే బ్రహ్మమహోర్ణవే. 485

న కించిదత్ర పశ్యామి న శృణోమి న వేద్యమామ్,
 స్వాత్మ నైవ సదానన్దరూపేణాస్మి విలక్షణః. 486

నమో నమస్తే గురువే మహాత్మనే
 విముక్తసజ్జాయ సదుత్తమాయ,
 నిత్యాద్వయానన్దరసస్వరూపిణే
 భూమ్నీ సదాపారదయాంబుధామ్నీ. 487

యత్కటాక్షశశిసాన్ద్రచన్ద్రికా
 పాతధూతభవతాపజశ్రమః,
 ప్రాప్తవాసహమఖండవైభవా
 నన్దమాత్మపదమక్షయం క్షణాత్. 488

ధన్యోఽహంకృతకృత్యోఽహం విముక్తోఽహం భవగ్రహాత్
 నిత్యానన్దస్వరూపోఽహం పూర్ణోఽహంత్వదనుగ్రహాత్.

అసంగోఽహమసంగోఽహమలింగోఽహమభంగురః,
 ప్రశాన్తోఽహమనన్తోహమతాన్తోహం చిరంతనః. 490

అకర్తాహమభోక్తాహమవికారోఽహమక్రియః,
 శుద్ధబోధస్వరూపోఽహం కేవలోహం సదాశివః. 491

వివేకచూడామణి

ద్రష్టుః శ్రోతుర్వక్త్రుః కర్తురోఽభిక్తుర్విభిన్న ఏవాహమ్,
నిత్యనిరంతరనిష్క్రియనిస్సీమాసంగపూర్ణబోధాత్మా. 492

నాహమిదం నాహమిదో

అప్యుభయోరవభాసకం పరం శుద్ధమ్,
బాహ్యభ్యంతరశూన్యం
పూర్ణం బ్రహ్మాద్వితీయ మేవాహమ్. 493

నిరుపమమనాదిత త్వంత్యకుహమిదమదత్తతి కల్పనాదూరమ్,
నిత్యాననైకరసం సత్యం బ్రహ్మాద్వితీయ మేవాహమ్. 494

సారాయణోఽహం నరకాస్తకోఽహం
పురాస్తకోఽహం పురుషోఽహమీశః,
అఖణ్డాబోధోఽహమజేషసాక్షీ
నిర్వికారోఽహం నిరహం చ నిర్మమః. 495

సర్వేషు భూతేష్వహమేవ సంస్థితో
జ్ఞాత్రాత్మనాస్తృభహిరాశ్రయః సన్,
భోక్తా చ భోగ్యం స్వయమేవ సర్వం
తద్యత్ప్రకృష్టమిదం తయా పురా. 496

మయ్యఖణ్డానుఖాంభోధా బహుధా విశ్వవీచయః,
ఉత్పద్యంతే విలీయంతే మాయామారుతవిభ్రమాత్. 497

స్థూలాదిభావా మయి కల్పితా భ్రమా
దారోపితానుస్మరణేన లోకైః,
కాలే యథా కల్పకవత్సరాయ
నర్తాదయో నిష్కలనిర్వికల్పే. 498

ఆరోపితం నాశ్రయదూషకం భవే
త్కదాపి మూఢైర్మతిదోషదూషితైః,
నార్ద్రీకరోత్యూషభూమిభాగం
మరీచికావారిమహాప్రవాహాః. 499

ఆకాశవత్కల్పవిదూరగోఽహ
మాదిత్యవద్యాస్యవిలక్షణోఽహమ్,
అహార్యవన్నిత్యవినిశ్చలోఽహ
మంభోధినత్పారవివర్జితోఽహమ్. 500

న మే దేహేన సంబంధో మేఘేనేవ విహాయసః,
అతః కుతో మే తద్ధర్మా జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తయః. 501

ఉపాధిరాయాతి స ఏవ గచ్ఛతి
స ఏవ కర్తాణి కరోతి భుజ్జ్ఞే,
స ఏవ జీవన్మితీయతే సదావాం
కులాద్రివన్నిశ్చల ఏవ సంస్థితః. 502

న మే ప్రవృత్తిర్న చ మే నివృత్తిః
సదైకరూపస్య నిరంశకస్య,
ఏకాత్మకో యో నిబిడో నిరంతరో
వ్యోమేవ పూర్ణః స కథం ను చేష్టతే. 503

పుణ్యాని పాపాని నిరిన్ద్రియస్య
నిశ్చేతసో నిర్వికృతేర్నిరాకృతేః,
కుతో మమాఖణ్డానుఖానుభూతే
రూప్రీతే హ్యనన్వాగతమిత్యపి శ్రుతిః. 504

ఛాయయా స్పృష్టముష్ణం వా శీతం వా సుష్ణం దుష్ణం వా,
న స్పృశత్యేవ యత్కించిత్పురుషం తద్విలక్షణమ్. 505

వివేకచూడామణి

న సాక్షిణం సాక్ష్యధర్మాః సంస్పృశన్తి విలక్షణమ్,
 అవికారముదాసీనం గృహధర్మాః ప్రదీపవత్,
 దేహేన్ద్రియమనోధర్మా నైవాత్మానం స్పృశన్త్యహాః. 506

కమ్యేర్థా కర్తణి సాక్షిభావో
 వహ్నేర్యథా వాయసి దాహకత్వమ్,
 రజ్జోర్యథాఽఽహోపితవస్తుసంగ
 స్తథైవ కూటస్థచిదాత్తనో మే. 507

కర్తాపి వా కారయితాపి నాహం
 భోక్తాపి వా భోజయితాపి నాహమ్,
 ద్రష్టాపి వా దర్శయితాపి నాహం
 సోఽహం స్వయంజ్యోతిసీద్యగాత్మా. 508

చలత్యుపాధౌ ప్రతిబింబలౌల్య
 మాపాధికం మూఢశ్చయో నయన్తి,
 స్వబింబభూతం రవివద్వినిష్క్రియం
 కర్తాన్తి భోక్తాన్తి హతోఽన్తి హేతి. 509

జలే వాపి స్థలే వాపి లుతత్వేష జడాత్మకః,
 నాహం విలిప్యే తద్దరై రటధరైర్నభోయథా. 510

కర్తృత్వ భోక్తృత్వఖలత్వమత్తతా
 జడత్వబద్ధత్వవిముక్తతాదయః,
 బుద్ధేర్వికల్పా న తు సన్తి వస్తుతః
 స్వస్తిస్వరే బ్రహ్మణి కేవలేఽద్యయే. 511

సస్తు వికారాః ప్రకృతేర్దశశ్చా శతథా సహస్రథా వాపి,
 తైః కింమేఽసంగచితేర్న హ్యంబుదడంబరోఽబరం స్పృశతి.
 అవ్యక్తాదిస్థూలపర్యవృత్తమేత
 ద్విశ్వం యత్రాభాసమాత్రం ప్రతీతమ్,
 వ్యోమప్రఖ్యం సూక్ష్మమాద్యవృత్తహీనం
 బ్రహ్మోద్వేతం యత్తదేవాహమస్తి. 513

సర్వాధారం సర్వపస్తుప్రకాశం
 సర్వాకారం సర్వగం సర్వశూన్యమ్,
 నిత్యం శుద్ధం నిశ్చలం నిర్వికల్ప్య
 బ్రహ్మోద్వేతం యత్తదేవాహమస్తి. 514

యస్తిస్త్వస్తాశేషమాయావిశేషం
 ప్రత్యగ్రూపం ప్రత్యయాగమ్యమానమ్,
 సత్యజ్ఞానానన్తమానన్తరూపం
 బ్రహ్మోద్వేతం యత్తదేవాహమస్తి. 515

నమ్క్రియోఽస్త్వన్యవికారోఽస్తి నిష్కలోఽస్తి నిరాకృతః,
 నిర్వికల్పోఽస్తి నిశ్శోఽస్తి నిరాలంబోఽస్తి నిర్వయః. 516

సర్వాత్మోఽహం సర్వోఽహం సర్వాతీతోఽహమద్వయః,
 కేవలాఖణ్డబోధోఽహమానన్దోఽహం నిరన్తరః. 517

వివేకచూడామణి

స్వారాజ్యసామ్రాజ్యవిభూతిరేషా
 భవత్కృపాశ్రీమహితప్రసాదాత్,
 ప్రాప్తా మయా శ్రీగురవే మహాత్మనే
 నమో నమస్తేస్తు పునర్న మోస్తు. 518

మహాస్వప్నే మాయాకృతజనిజరామృత్యుగహనే
 శ్రమస్తం క్లిశ్యస్తం బహుళతరతాపైరనుకలమ్,
 అహంకార వ్యాఘ్రోవ్యధితమిమమత్యన్తకృపయా
 ప్రబోధ్య ప్రస్వాపాత్పురమహితవాన్మామసి గురో.

నమస్తస్మై సదేకస్మై నమశ్చిన్తహనే ముహూః,
 యదేతద్విశ్వరూపేణ రాజతే గురురాజతే. 520

ఇతి నతమవలోక్య శిష్యవర్యం
 సమధిగతాత్తసుఖం ప్రబుద్ధతత్త్వమ్,
 ప్రముదితహృదయః స దేశికేంద్రీః
 పునరిదమాహ వచః పరం మహాత్మా. 521

బ్రహ్మప్రత్యయసంతతిర్జగదతో బ్రహ్మైవ సత్సర్వతః
 పశ్యాన్త్యాత్మదృశా ప్రశాన్తమనసా సర్వాస్వపథాస్వపి,
 రూపాదన్యదవేక్షీతుం కిమభితశ్చతుష్టతాం విద్యతే
 తద్వద్భ్రహ్మవిదః సతః కిమపరం బుద్ధేర్విహారాస్పదమ్. 522

కస్తాం పరానన్దరసానుభూతి
 ముత్సృజ్య శూన్యేషు రమేత విద్వాన్,
 చంద్రో మహాన్లూడిని దీప్యమానే
 చిత్రేస్తుమాలోకయితుం క ఇచ్ఛేత్ ? 523

అసత్పదార్థానుభవే న కించి
 న్నహ్యస్తీ తృప్తిర్న చ దుఃఖహానిః,
 సదద్వయానన్దరసానుభూత్యా
 తృప్తః సుఖం తిష్ఠ సదాత్మనిష్ఠయా. 524

స్వమేవ సర్వతః పశ్యన్తన్యమానః స్వమద్వయమ్,
 స్యానన్దమనుభుంజానః కాలం నయ మహామతే. 525

అఖణ్డబోధాత్మని నిర్వికల్పే
 వికల్పనం వోఽమ్ని పురః ప్రకల్పనమ్,
 తదద్వయానన్దమయాత్మనా సదా
 శాన్తిం పరామేత్య భజన్య మానమ్. 526

మన్తాద్వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ,
 యన్తానం యోగిభిర్మగ్నం తద్భజేత్సర్వదా బుధః.
 వాచో యన్తాన్ని వర్తన్తే తద్వక్తుం కేన శక్యతే,
 ప్రపంచోయది వక్తవ్యః సోఽపి శబ్దవివర్జితః.
 ఇతి వా తద్భవేన్తానం సతాం సహజసంజ్ఞితమ్,
 గిరా మానం తు బాలానాం ప్రయుక్తం బ్రహ్మవాదిభిః”

తూష్ణీమవస్థా పరమోపశాన్తి
 ర్బుద్ధేఃసత్కల్పవికల్పహేతోః,
 బ్రహ్మాత్మనా బ్రహ్మవిదో మహాత్మనో
 యత్రాద్వయానన్దసుఖం నిరన్తరమ్. 527

నాస్తి నిర్వాసనాన్తానాత్పరం సుఖకృదుత్తమం.
 విక్షాతాత్త్వస్వరూపస్య స్వానన్దరసపాయినః. 528

వివేకచూడామణి

గచ్ఛం స్తిష్ఠన్ను పవిత్రాన్ శయానో వాన్యథాపి వా,
యథేచ్ఛయా వసేద్విద్వానాత్తా రామః సదా మునిః. 529

స దేశ కాలాసనదిగ్యమాది
లక్ష్యోద్యవేత్ ప్రతిబద్ధవృత్తేః,
సుస్థితత్త్వస్య మహాత్మనోఽస్తి
స్వవేదనే కా నియమాద్యవస్థా. 530

ఘటోఽయమితి విజాతుంనియమః కోఽన్యవేత్కృతే,
వినా ప్రమాణసుప్థత్వం యస్మిన్నతి పదార్థభీః. 531

అయమాత్మా నిత్యసిద్ధః ప్రమాణే సతి భాసతే,
న దేశం నాపి వా కాలం న శుద్ధిం వాచ్యవేత్కతే. 532

దేవదత్తోఽహమిత్యేతద్విజ్ఞానం నిరపేక్షకమ్,
తద్వద్భ్రహ్మవిదోఽప్యస్య బ్రహ్మహమితి వేదనమ్. 533
భానునేవ జగత్సర్వం భాసతే యస్య లేజసా,
అనాత్మకమసత్తుచ్ఛం కిం ను తస్యావభాసకమ్. 534

వేదశాస్త్రప్రరాశాని భూతాని సకలాన్యపి
యేనార్థవంఠి తం కిన్ను విజ్ఞాతారం ప్రశాశయేత్ 535.

ఏవ స్వయంజ్యోతిరనన్తశక్తి
కాత్తా ప్రమేయః సకలానుభూతిః,
యమేవ విజ్ఞాయ విముక్తబన్ధో
జయత్యయం బ్రహ్మవిదు త్తమో త్తమః. 536

న భిద్యతే నో విషయైః ప్రమోదతే
న సజ్జతే నాపి విజ్ఞతే చ,
స్వస్మిన్నదా క్రీడతి నిన్దతి స్వయం
నిన్దరానందరసేన తృప్తః. 537

క్షుధాం దేహవ్యథాం త్యక్త్వా బాలః క్రీడతి వస్తుని,
తదైవ విద్వాన్ రమతే నిర్మమో నిరహం సుఖ. 538

చిన్తాశూన్యమధైన్యభైక్ష్యమశనం పానం సరిద్వారిషం
స్వాతస్త్ర్యేణ నిరజుక్తా స్థితిరభీర్నిద్రా శ్చ శానే వనే,
వస్త్రం తోశనశోషణాదిరహితం దిగ్వాస్తు శయ్యా మహి
సంచారో నిగమాన్తవీధిషు విదాం క్రీడా పరే బ్రహ్మణి.

విమానమాలంబ్య శరీరమేతత్
భునక్త్యేషాన్విషయానుపస్థితాన్,
పరేచ్ఛయా బాలవదాత్తవేత్తా
యోఽన్యక్తలింగోఽననుషక్తబాహ్యః. 540

దిగంబరో వాపి చ సాంబరో వా
త్వగంబరో వాపి చిరంబరస్థః,
ఉన్మత్తవద్వాపి చ బాలవద్వా
పిశాచవద్వాపి చరత్యవన్యామ్. 541

1 కామాన్ని కామరూపీ సంశ్చ త్యేకచరో మునిః,
స్వాత్మనైవ సదా తుష్టః స్వయం సర్వాత్మనా స్థితః. 542

వివేకచూడామణి

కృచిన్ముఖో విద్వాన్స్వచిదపి మహారాజవిభవః
 కృచిద్భాస్త్రః సామ్యః కృచిదజగరాచారకలితః,

కృచిత్పాత్రీభూతః కృచిదవమతః క్వాప్యవిదిత
 శ్చరత్యేవం ప్రాజ్ఞః సతతపరమాన్దసుఖతః. 543

నిర్ధనోఽపి సదా తుష్టాఽప్యసహాయో మహాబలః,
 నిత్యతృప్తాఽప్యభుంజానోఽప్యసమః సమదర్శనః. 544

ఆపి కుర్వన్న కుర్వాణశ్చాభోక్తా ఫలభోగ్యపి,
 శరీర్యప్యశరీర్యేష పరిచ్ఛిన్నోఽపి సర్వగః. 545

ఆశరీరం సదా సన్దమిమం బ్రహ్మవిదం క్వచిత్,
 ప్రియాప్రియే న స్పృశత స్తథైవ చ శుభాశుభే. 546

స్థూలాదిసంబద్ధవతోఽభిమానిః
 సుఖం చ దుఃఖం చ శుభాశుభే చ,
 విధ్వస్తబద్ధస్య సదాత్మనో మునేః
 కుతః శుభం వాప్యశుభం ఫలం వా. 547

తమసా గ్రస్తవద్భానాదగ్రస్తోఽపి రవిష్టవైః,
 గ్రస్త ఇత్యుచ్యతే భాగ్నిన్ద్ర్యా వ్యాజ్ఞాత్వా వస్తులక్షణమ్.
 తద్వద్దేహాదిబద్ధేభ్యో విముక్తం బ్రహ్మవిత్తమమ్,
 షష్ఠిన్వి దేహిషన్మాధాః శరీరాభాసదర్శనాత్. 549

ఆహీనిర్లయనీ వాయం ముక్తదేహస్తు తిష్ఠతి,
 ఇతస్తతశ్చాప్యమానో యత్కించితప్రీణవాయునా. 550

స్రోతసా నీయతే దారు యథా నిమ్నోన్నతస్థలమ్,
 దైవేన నీయతే దేహో యథా కాలోపభుక్తిషు. 551

ప్రార్థకర్మపరికల్పితవాసనాభిః
 సంసారివచ్చరతి భుక్తిషు ముక్తదేహః.
 సిద్ధః స్వయం వసతి సాక్షివదత్ర తూష్ణీం
 చక్రస్య మూలమివ కల్పవికల్పశూన్యః. 552

నైవేన్ద్రియాణి విషయేషు నియుక్తా ఏష
 నైవాపయుక్తా ఉపదర్శనలక్షణాః,
 నైవ క్రియాఫలమపీషదపేక్షతే చ
 స్వాన్దస్సాన్ద్రిసపానసుమత్తచిత్తః. 553

లక్ష్మ్యోలక్ష్మ్యగతిం త్యక్త్వా యస్తిషే త్కేవలాత్మనా.
 శివ ఏవ స్వయం సాక్షోదయం బ్రహ్మవిదుత్తమః. 554

జీవన్నేవ సదా ముక్తః కృతార్థో బ్రహ్మవిత్తమః,
 ఉపాధిరాశాద్బ్రహ్మైవావ సద్భ్రహ్మజ్యేత నిర్దవియమ్. 555

శైలూషో వేషసద్భావాభావయోశ్చ యథా పుమాన్,
 తథైవ బ్రహ్మవిచ్ఛేద్యః సదా బ్రహ్మైవా నాపరః. 556

యత్ర క్వాపి విశీర్ణం చర్లమివ తరోర్వపుః పతనాత్,
 బ్రహ్మీభూతస్య యతేః ప్రాగేవ హి తచ్చిదగ్నినా దగ్ధమ్.

వివేకచూడామణి

సదాత్మని బ్రహ్మణి తిష్ఠతో మునేః
 పూర్ణాద్వయానన్ద మయాత్మనా సదా,
 న దేశకాలాద్యుచితప్రతీక్షా
 త్వజ్ఞాంసవిట్పణ్డవిసర్జనాయ. 558

దేహస్య మోక్షో నో మోక్షో న ద్దస్య కమణ్డలోః,
 ఆవిద్యాహృదయగ్రన్థిమోక్షో మోక్షో యత స్తతః. 559

కుల్యాయామథ నద్వ్యాం వా శివక్షేత్రేఽపి చత్వరే,
 పర్ణం పతతి చేత్రేన తరోః కిం ను శుభాశుభమ్. 560

పత్రస్య పుష్పస్య ఫలస్య నాశవ
 ద్దేహేన్ద్రియప్రాణధియాం వినాశః,
 నైవాత్మనః స్వస్య సదాత్మకస్యా
 న్నాకృత్యేత్వక్షవదాస్త ఏవః. 561

ప్రజ్ఞానఘన ఇత్యాత్మలక్షణం సత్యసూచనమ్,
 ఆనాద్యోపాధికస్యైవ కథయన్తి వినాశనమ్. 562

ఆవినాశీ వారేఽయమాత్మేతి శ్రుతిరాత్మనః,
 ప్రబ్రవీ త్యవినాశిత్వం విశ్వత్సు వికారిషు. 563

పాపాణవృక్షత్పణథాన్యకటాంబరాద్యా
 దగ్ధా భవన్తి హి మృదేవ యథా తతైవ,
 దేహేన్ద్రియాసుమునఆది సమ ప్రదృశ్యం
 జ్ఞానాగ్నిదగ్ధముచయాతి పరాత్మభావమ్. 564

విలక్షణం యథా ధ్వంసం లీయతే భానుతేజసి,
 తథైవ సకలం దృశ్యం బ్రహ్మణి ప్రవిలీయతే. 565

ఘటే నష్టే యథా వ్యోమ వ్యోమైవ భవతి స్ఫుటమ్,
 తథైవోపాధివిలయే బ్రహ్మైవ బ్రహ్మవిత్స్వయమ్. 566

క్షీరం క్షీరే యథా క్షిప్తం త్రైలం త్రైలే జలం జలే,
 సంయు క్తమేకతాం యాతి తథాత్మన్యాత్మనిన్దునిః. 567

ఏవం విదేహాకైవల్యం సన్తాత్రత్వమఖణ్డితమ్,
 బ్రహ్మభావం ప్రసద్యైవ యతిర్నావర్తతే శునః. 568

సదాత్మైకత్వవిజ్ఞానదగ్ధావిద్యాదివర్షణః,
 ఆముష్య బ్రహ్మభూతత్వాద్భ్రహ్మణః కుత ఉద్భవః. 569

మాయాక్లప్తా బన్ధమోక్షౌ న స్తః స్వాత్మని వస్తుతః,
 యథా రజ్జౌ నిష్క్రియాయాం సర్పాభాసవినిర్గమా. 570

ఆపృతేః సదసత్త్వాభ్యాం వక్తవ్యే బన్ధమోక్షణే,
 నావృత్తిచ్ఛ్రహ్మణః కాచిదన్యాభావాదనావృతమ్,
 యద్యస్త్యద్వైతహానిః స్యాద్వైతం నో సహతే శ్రుతిః. 571

బన్ధశ్చ మోక్షశ్చ మృత్యువైవ మూఢా
 బుద్ధేర్గుణం వస్తుని కల్పయన్తి,
 దృగావృతిం మేఘకృతాం యథా రవౌ
 యతోఽద్యయాసంగచిదేకమక్షరమ్. 572

వివేకచూడామణి

ఆస్తితి ప్రత్యయో యశ్చ యశ్చ నాస్తితి వస్తుని,
బుద్ధేరేవ గుణావేతౌ న తు నిత్యస్య వస్తునః. 573

ఆతస్మా మాయయా క్లప్తా బన్ధమోక్షౌ న చాత్మని
నిష్కలే నిష్క్రియే శాస్తే నిరవద్యే నిరంజనే,
ఆద్వితీయే పరే తత్త్వే వ్యోమవత్కల్పనా కుతః. 574

న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బన్ధో న చ సాధకః,
న ముముక్షుర్న వైముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా. 575

సకలనిగమచూడాస్యాస్తసిద్ధాస్తయాపం
పరమిద మతిగుహ్యం దర్శితం తే మయాద్యః,
అపగతకలిదోషః కామనిర్ముక్తబుద్ధి
స్తదతులముశ్యత్త్వం భావయేదం ముముక్షుః. 576

ఇతి శ్రుత్వా గురోర్వాక్యం ప్రశ్రయేణ కృతానతిః,
స తేన సమనుజ్ఞాతో యయా నిర్దుక్తబన్ధనః. 577

గురురేవ సదానన్దసిన్ధౌ నిర్కగ్నమానసః,
సావయన్వసుధాం సర్వాం విచచార నిరన్తరః. 578

ఇత్యాచార్యస్య శిష్యస్య సంవాదేనాత్మలక్షణమ్,
నిరూపితం ముముక్షూణాం సుఖబోధోపపత్తయే. 579

హితమిదముప దేశమా ద్రియన్తాం
విహితనిరస్తమస్తచిత్తదోషాః,
భవసుఖవిరతాః ప్రశాన్తచిత్తాః
శ్రుతిసికా యతయో ముముక్షువో యే. 580

సంసారాధ్వని తాపభానుకిరణప్రోద్భూతదాహవ్యథా
భిన్నానాం జలకాంక్షయా మరుభువిభ్రాన్త్యాపరిభ్రామ్యతాం,
అత్యాసన్నసుధాంబుధిం సుఖకం బ్రహ్మశ్చయం దర్శయ
న్త్యేషా శంకరభావతీ విజయతే నిర్వాణసంధాయినీ. 581

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యస్య
శ్రీగోవిందభగవత్పూజ్యపాదశిష్యస్య
శ్రీమచ్ఛంకరభగవతః కృతౌ
వివేకచూడామణిః

సమాప్తః